

Valtiomuutoksen satiirinen politisointi Mikko-Pekka Heikkisen romaanissa *Terveiset Kutturasta*

HEIKKI SIRVIÖ

ABSTRACT
The Satiric
Politicization of
State Transforma-
tion in the
Novel *Terveiset
Kutturasta*
("Greetings from
Kuttura") by
Mikko-Pekka
Heikkinen

In Finnish literature, satire is a rare genre. There are few prolific satirists, but it is remarkable that most of them have cultural roots in the northern part of the country. It seems that their different cultural geographical perspective contributes to a radical departure from the values and views held in the dominant seats of knowledge and power in Helsinki. Mikko-Pekka Heikkinen joins this tradition with his novel "Greetings from Kuttura" (2012), which intensifies the tensions between the North and the South of Finland to a civil war. I read the novel as a symbolic act in the context of state transformation, in which the ideology and areal structure of modern welfare state is challenged through competition oriented and centralizing neo-liberal argumentation. In my approach to the politics of literature, I build on the concepts of disagreement, symbolic act, and surplus of meaning. Through the metaphor of war Heikkinen's novel politicizes the centre-periphery relation between the North and the South of Finland, and symbolically transforms a domestic dispute to an issue of international politics through the theme of separatism and claim to sovereignty.

Johdanto

Suomen kirjallisuudessa satiiri on harvinainen laji, ja sen kirjoittajissa huomiota herättävä piirre on, että useat heistä ovat kulttuuritaustaltaan pohjoissuomalaisia. Tämä poliittis-maantieteellinen perspektiivi merkitsee tiedon ja vallan keskuksiin nähden poikkeavaa katsantoa ja arvomaailmaa. Pohjoisen satiirin perinteeseen on sijoitettavissa myös Mikko-Pekka Heikkinen, jonka esikoisromaanin *Terveiset Kutturasta* (2012) kärjistää Suomen aluepoliittiset jännitteet sisällissodaksi. Luen Heikkisen romaania valtiomuutoksen kontekstia vasten hahmottavana symbolisena aktina. Johdatuksena aiheeseen jäsenän keskustelua Suomen aluerakenteesta ja -ideologias- ta valtiomuutoksen tutkimuksen käsitteistöllä. Kirjallisuuden poliittista luentaa lähestyn erimielisyyden, symbolisen aktin ja sen mahdollistaman merkityksen lisän kautta. Analyysissäni asetan Heikkisen romaanin kirjallisuushistorialliseen ja poliittis-maantie-

teelliseen kontekstiin ja vertaan sitä Erno Paasilinnan poleemiseen esseen "Joko Lappi on loppu?" (1990), mikä tarjoaa tilaisuuden sekä arvioida eri kirjallisten keinojen tapaa rakentaa poliittista kontribuutiota että hahmottaa valtiomuutoksen ajallista prosessia.

Valtiotila, alueideologia ja kirjallisuus

Kysymys Suomen aluerakenteesta ja sen myötä Suomen valtiotilan yhtenäisyydestä on noussut uudella tavalla poliittisen keskustelun kohteeksi. Keskustelun diskursiiviset rakenteet perustuvat uusliberaaliin globalisaatiokehitykseen, mistä johtuen siinä korostuvat kilpailukyky ja kansainväliset verkostot yhtenäisen kansallisen tilan sijaan. Tämänkaltaiset poliittiset keskustelut ja niihin liittyvät prosessit on otettu kohteiksi valtiomuutokseen suuntautuvassa tutkimuksessa, jossa valtiota tarkastellaan osana kapitalistisen yhteiskuntamallin kehitystä ja kansain-

välistä järjestelmää (Moisio 2012; Moisio ja Vasanen 2008, 20).

Suomen aluerakenteen kannalta merkittävä piire omassa ajassamme on, kuinka oletus valtioterritorioltaan yhtenäisestä ja alueellisia eroja tasaavasta modernista aluevaltiosta problematisoituu globaalikapitalismin olosuhteissa. Uusliberaali tapa ymmärtää globalisaatio tuottaa argumentaatiota, jossa korostuvat maailmanlaajuiset verkostomaiset rakenteet, osaaminen, liikkuvuus ja valtion toiminnan tarkastelu pääoman uusintamisen tuottavuuden ja tehokkuuden kannalta. Aluepoliittisesti uusliberaali rationaliteetti merkitsee valtioterritorion yhtenäisyyden mieltämistä kustannustaakkana (esim. Brown 2003, 5; Patomäki 2007). Kaikkein suorasukaisimmissa puheenvuoroissa esiin tuodaan lisäksi sosiaalinen luokittelu, jonka mukaan osa kansasta on tuotavien yksilöiden ylläpitämiä eläntejä.

Suomen alueellistumisen historialliset vaiheet, valtiomuutos ja siihen liittyvien poliittisten valintojen suuntaviivat ovat hahmotettavissa alueellisuustyyppien avulla, jotka kuvaavat valtiokoneiston suhdetta valtioalueeseen sitä määrittävien rakenteiden ja ideologioiden kautta. Tämän suhteen perusulottuvuuksina voidaan pitää ydin-periferia-asetelmaa ja sosiaalisten suhteiden määrittymistä eriytymisen ja eheytyksen kaltaisissa alueellisissa prosesseissa. Ydin-periferia-asetelma on valtiollisuuden kannalta erityisen merkittävä siksi, että vallankäyttö ja yhteiskuntarauha edellyttävät valtioalueen integroitumista yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Alueiden luokittelun perusmuoto on perinteisesti ollut jako maaseutuun ja kaupunkeihin (Moisio ja Vasanen 2008, 22).

Valtioalueen integraation prosessi on tietenkin monimerkityksinen sikäli, että periferian kannalta valtion institutionaalinen läsnäolo merkitsee toiminnan rajoituksia ja alueen saattamista keskukselta käsin määrittelyyn toiminnan kohteeksi. Toisaalta se tarkoittaa lain voimaan saattamista, mikä asettaa rajat mm. periferiaan kohdistuvalle taloudelliselle toiminnalle. Lisäksi valtiollisten instituutioiden läsnäolo takaa alueen asukkailla osallisuuden valtion tuottamista hyödykkeistä, mitkä hyvinvointivaltion tapauksessa eivät ole olleet vähäisiä.

Suomen aluerakenteen historiallista kehitystä ja poliittisia vaihtoehtoja voidaan mallintaa areaalisen valtion, hajautetun hyvinvointivaltion, hajautetun kilpailuvaltion ja metropolivaltion alueellisuustyyppien avulla (Moisio 2012; Moisio ja Vasanen 2008, 25).

Itsenäisyyden alkua ajoista 1950-luvulle asti aluerakenne jäsenyi areaalisen valtion mallin tavoin, jota luonnehtivat poliittisen ja kulttuurisen vallan keskittyminen suppealle ydinalueelle sekä sen ulkopuolelle jäävä laaja maaseutuperiferia. Koska tuotantorakenteen ytimessä olivat maa- ja metsätalous, korostui valtioalueen merkitys niin talous- kuin sosiaalipoliitikassa. Areaalista valtiota luonnehti pyrkimys koko valtioalueen haltuun ottamiseen eli yhteyden luomiseen valtiokoneiston ja kansalaisten välille. Ytimen ja periferian suuresta etäisyydestä ja kansallisen kulttuurin ylhäältä ohjatusta luonteesta huolimatta periferian symbolinen merkitys ”kiehtovana takamaana” oli suuri (Moisio 2012, 66).

Hajautetun hyvinvointivaltion vaihe 1950-luvulta 80-luvun lopulle merkitsi valtion voimakasta institutionaalista laajenemista, mikä ensimmäistä kertaa integroi valtioalueen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Valtioalue säilyi keskeisenä tuotannon tekijänä ja talouskasvun materiaalisena perustana. Myös sen turvallisuuspoliittinen merkitys korostui. On huomattava että hajautetun hyvinvointivaltion kauden ajoittuu historiallinen tuotantomuodon muutos alkutuotantovaltaisesta taloudesta kaupungistuneeseen teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan (Kuisma 2009, 202–5). Valtion institutionaalisen laajenemisen taustalla olivat ensinnäkin maailmanlaajuisen ideologisen vastakkainasettelun tuottamat ulkoiset paineet. Kansalaiset haluttiin sitouttaa valtioon sen näkyvyyttä ja sosiaalista vastuuta lisäämällä, minkä tarkoituksena oli yhteiskuntarauhan säilyttäminen ja viime kädessä valtion itsenäisyyden turvaaminen. Toiseksi institutionaaliseen laajenemiseen vaikuttivat talouskasvu ja teknis-tieteellinen kehitys, jotka ajan ideologisiin suuntauksiin yhdistyessään tekivät hyvinvoinnista ja sen rationaalisesti suunnitellusta tuottamisesta samanaikaisesti sekä toivottavan että saavutettavissa olevan tavoitteen. Tieteellinen tutkimus lisäsi hallinnollista suunnittelua, ja aluepolitiikka institutionalisoitiin lainsäädännöllä (Moisio ja Vasanen 2008, 25–6).

Hajautettu kilpailuvaltio jäsenyytensä hajautetun hyvinvointivaltion institutionaalisen rakenteen pohjalta, mikä tarkoittaa suunnittelun ja ohjauksen jatkuvasti merkittävää roolia. Sen prosessi on kuitenkin supistuva ja purkava, ei laajeneva tai ylläpitävä. Hajautetun kilpailuvaltion mallin avulla voidaan hahmottaa 1990-luvun alusta tähän päivään ulottuvaa ajanjaksoa. Sitä luonnehtii valtioalueen merkityksen väheneminen tuotannontekijänä. Val-

tioterritoriota ei myöskään pidetä sosiopoliittisen koheesoin kannalta vastaavassa määrin tärkeänä kuin hyvinvointivaltion vaiheessa. Hyvinvoinnin lisäämisen ja alueellisen tasaamisen asemasta aluepolitiikan tärkein päämäärä on ohjata aluerakenteen kehitystä kilpailukyvyyn ja kansainvälistymisen edistämiseksi. Hajautetun hyvinvointivaltion ja hajautetun kilpailuvaltion välillä on kuitenkin jatkuvuutta myös siinä mielessä, ettei koheesiota tavoitteena ole täysin hylätty, vaan sen ja kilpailukykytavoitteen välille on pyritty löytämään tasapaino. Aluepolitiikan mallina toiminut ajatus kaupunkiseutujen verkosta edustaa nimenomaan monenkeskistä rakennetta, jossa ei ole selkeästi yhtä ydintä ja sille alisteista periferiaa (mt., 27).

Valtion aluerakenteen muutoksessa eletään merkittävää aikaa sikäli, että meneillään olevassa tilanteessa käydään poliittisia kamppailuja, jotka ratkaisevat tulevan politiikan suunnan. Jatkuuko kilpailuvaltiokehitys täydellistyäkseen metropolivaltiossa, joka merkitsee valtion keskittämispoliittikkaa ja alueellista eriytymistä, vai tavoitellaanko edelleen valtiollista yhtenäisyyttä hajautetun rakenteen puitteissa. Metropolivaltiomallissa korostuvat kilpailukyky ja taloudellisesti mitattava tehokkuus. Se merkitsisi selkeän ydin-periferia-asetelman muodostumista, jolloin ydin olisi verkottunut muihin globaalitalouden keskuksiin, ja muu valtialue vähäisemmät kaupunkiseudut mukaan lukien muodostaisi tehottomaksi luokitellun takamaan. Metropolivaltioideologia voidaan nähdä paitsi vastauksena globaalikapitalismin valtiolle tuottamiin kilpailu- ja sopeutumispaineisiin, myös hallitsevan taloudellisen ja poliittisen eliitin määritelmänä omasta edustaan. Metropolivaltio merkitsisi tuotantotaloudellisen tehokkuuden nostamista ehdottomasti kaikkien sosiaalisten tavoitteiden edelle ja politiikan muotoilua markkinoiden sääntöihin sopeutumisen ehdoilla (Moisio ja Vasanen 2008, 27). Kilpailukykydiskurssin kannalta merkillepantavaa on, että vahvan valtioiden ja sitä tukevien institutionaalisten käytäntöjen avulla saavutettava valtialueen integraatio ja sosiopoliittinen koheesio on kansainvälisen politiikan turvallisuuden käsitteeseen suuntautuneessa tutkimuksessa kuitenkin nostettu vahvan valtion tärkeimmäksi kriteeriksi (mt., 28–9). Vahvuus ei tässä yhteydessä tarkoita niinkään vallan suuruutta kuin pidempiaikaista kykyä selviytyä voimakkaan kilpailun alaisessa kansainvälisessä järjestelmässä.

Alueellisen valtiomuutoksen teoreettista taustaa

vasten esitän, että kirjallisuus tarjoaa hedelmällistä tutkimusaineistoa valtiomuutoksen tutkimukselle. Suomen kirjallisuuden historia tuntee monenlaisia kiistoja kulttuuripoliittisesta vallasta sekä niiden tuottamia vastakkainasetteluja esimerkiksi miesten ja naisten, eliitin ja kansan tai kaupungin ja maaseudun välillä. Luetteloa voidaan täydentää myös poliittis-maantieteellisin vastaparein, joista tärkeimpinä voitaneen pitää kansallisen ja eurooppalaisen suuntautumisen sekä Suomen etelän ja pohjoisen välisiä erotteluja. Varsinkin viimeksi mainittu ero voidaan mahdollisesti nähdä maaseudun ja kaupungin välisen vastakkainasettelun variaationa, tai pelkistää koko aihe sukupolvikysymykseksi, jolloin kyse olisi lähinnä 1950-luvun kulttuuritaisteluiden jälkikäiusta varttuneempien kirjallisuusihmistien muistoissa (Hökkä 1999, 74–6). Näitä aiheita ei kuitenkaan ole aiemmin mietitty valtiomuutoksen – valtion aluerakenteen ja sen kansainvälispoliittisen kontekstin – puitteissa. Jos kirjallisuuden oletetaan työstävän aikansa historiallista kokemusta ja sosiaalisia konflikteja, niin kyse on suomalaisen kulttuurin ja sen myötä valtiollisuuden ideologisen aspektin kannalta kiinnostavista ilmiöistä. Lukemalla kirjallisuutta poliittisesti tutkija voi päästä käsiksi oleellisiin asioihin Suomen poliittisesta maantieteestä, alueiden välisistä suhteista ja niiden asettumisesta laajempiin maailmanpoliittisiin ja -taloudellisiin yhteyksiin.

Seuraava valtiomuutosta koskeva näkökulma johdattaa tarkastelun kirjallisuuteen ja Heikkisen romaaniin *Terveiset Kutturasta*, sillä siinä on pääpiirteissään hahmoteltu romaanin alkuasetelman idea:

Metropolikehitystä tukevan alueideologian vähittäinen läpilyönti tulisi suurella todennäköisyydellä johtamaan aluekehityksen perusmuotojen uudistumiseen ja pitkällä aikavälillä jonkinasteiseen Suomen alueelliseen 'repeämiseen' ja mahdollisesti uusien alueellisten poliittisten liikkeiden syntyyn. Lisäksi metropolivaltiokehitys loisi mitä todennäköisimmin tilanteen, jossa valtion laajoja periferioita pyrittäisiin pääsääntöisesti hyödyntämään eräänlaisina raaka-aineperiferioina. (Moisio ja Vasanen 2008, 29.)

Väitän, että *Terveiset Kutturasta* toisaalta jatkaa pohjoissuomalaisten kirjailijoiden tapaa tarkastella tiettyjä poliittisia ilmiöitä, mutta se tuo tämän kirjallisen perinteen edellä kuvattuun uuteen kansain-

välispoliittiseen ja maailmantaloudelliseen kontekstiin, jossa moderni aluevaltio ja sen muoto kyseenalaistuvat uusliberaalin globalisaatiokehityksen puitteissa. Uutuus tulee ilmi vertaamalla Heikkisen romaania Erno Paasilinnan esseeseen ”Joko Lappi on loppu?”, joka kyllä jo tarkasteli maailmantalouden uuden vaiheen tuottamia muutospaineita mutta teki sen vielä modernin aluevaltion kritiikin kautta.

Erimielisyyden symboliikka

Käsitteet, joiden tässä yhteydessä katson määrittävän kirjallisuuden politiikkaa ja joita hyödynnän kirjallisuusanalyysissäni, ovat erimielisyys, symbolinen akti ja merkityksen lisä. Erimielisyys on Jacques Rancièren ajattelussa politiikkaa välttämättä luonnehtiva piirre. Se ei tarkoita tilannetta, jossa osapuolilta puuttuu tietoa tai he käsittävät toisensa väärin, jolloin heidän näkemyksensä voitaisiin saattaa yhteen lisäämällä tietoa, lukitsemalla sanojen merkitykset tai säätämällä kommunikaatiota, vaan siihen sisältyvät samanaikaisesti sekä ymmärrys että ymmärtämättömyys.

Erimielisyys ei ole kiista sen välillä, joka puhuu valkoisesta, ja sen välillä, joka puhuu mustasta. Se on kiista kahden henkilön välillä, jotka molemmat puhuvat valkoisesta, mutta joista toinen ei tarkoita sillä samaa asiaa tai ei ymmärrä, että toinen puhuu samasta asiasta valkoisuuden nimissä. (Rancière 2009, 17.)

Erimielisyydessä kyse on luonteeltaan poliittisen puhetilanteen perustavasta rationaalisuudesta ja keskustelijoiden välisen yhteisen kohteen olemassaolosta tai puuttumisesta – Rancièrelle tyypillisin termein ”yhteisen aistisesta esittämisestä ja keskustelijoiden asemasta sen esittäjinä” (mt., 19). Erityisesti kysymys siitä, muodostaako toisen osapuolen ääni puhetta vaiko vain melua, muodostaa politiikan rajatapauksen. Suomen aluesuhteiden tapauksessa erimielisyyden ja puhujan statuksen merkitysulottuvuudet liittyvät kysymykseen kulttuurisesta vallasta, joka ilmenee etelän hegemoniana ja sen kautta tarjoutuvana, julkisessa keskustelussakin ongelmattomana näyttäytyvänä mahdollisuutena kyseenalaistaa Itä- ja Pohjois-Suomen olemassaolon oikeutus territoriaaliselle ekonomismille tyypillisen järjelyn pohjalta (ks. Moisio 2012, 266–282). Suhteessa tähän keskus-

teluun *Terveiset Kutturasta* on kirjallinen erimielisyyden ilmaus.

Poliittinen erimielisyys vertautuu kirjallisuuden erimielisyyttä luonnehtivaan ”vääriymmärtämiseen”, sillä ne molemmat suuntautuvat sanojen ja asioiden täydellistä yhteensopivuutta vastaan. Erimielisyys pyrkii perustamaan uusia kollektiiveja keksimällä nimiä ja argumentteja; vääriymmärrys taas jarruttaa konsensuksen logiikan pyrkimystä yhdistää osapuolet tarkoin määrättyihin merkityksiin. Nämä kirjallisuuden ja politiikan erimielisyyden muodot eroavat siinä, että politiikan erimielisyys suuntautuu poliittisten toimijoiden ja asioiden kentän uudelleenmuotoiluun, kun taas kirjallisuus dekonstruoi asioiden ja merkitysten suhteita ja kumoaa poliittisen subjektifikaation merkkejä. Toisaalta se asettaa näynteille yhteisen historian tulkinnanvaraiset todisteet, jotka puhuvat politiikkoja paremmin; toisaalta se koostuu asioista vailla syitä ja merkityksiä, joilla ei ole mitään tekemistä poliittisten subjektien kanssa (Rancière 2011, 41–4).

Fredric Jameson on nostanut poliittisuuden kirjallisuuden lukemisen ja tulkinnan viimekätiseksi horisontiksi (Jameson 1981, 1). Tämä ei kuitenkaan tarkoita poliittisen asettamista miksikään esteettisen korvaavaksi ”päämääräksi”, vaan poliittisen tarkastelua kollektiivisten merkitysten epävakautteen ja kiistanalaisuuteen liittyvän ulottuvuutena. Jamesonin kirjallisuuden historiallisuuden painotus ei tarkoita suoraa referenssisuhdetta historian ja kirjallisuuden välillä – miksi muuten korostaa symbolisuutta – vaan viittaa siihen, kuinka kaikkein abstrakteimmat, etäännytettyimmät ja välinpitämättömimmätkin kirjallisuuden artefaktit kertovat ominaislaadussaan historiallisesta kontekstistaan, eivätkä ne tässä mielessä koskaan ole riippumattomia tuotantonsa sosiaalisista, poliittisista ja taloudellisista olosuhteista.

Ulottaakseen kirjallisuuden tulkinnan yksittäisen teoksen aineksista laajempiin historiallisiin yhteyksiin Jameson on erottanut kolme analyysin tasoina toimivaa semanttista horisonttia: (1) historiallisesti rajattu poliittinen konteksti, (2) sosiaalisen järjestyksen muodostama viitekehys, ja (3) tuotantomuotojen muutoksena ymmärretty historia. Rajatun historiallisessa ja poliittisessä kontekstissaan tutkimuskohde on symbolinen akti, joka voi olla yksittäinen teos. Sosiaalisessa kontekstissaan tekstejä tarkastellaan niihin sisältyvien kollektiivisten luokadiskurssien yksiköiden eli kertomukselliset ja ideologiset ainekset yhdistävien ideologeemojen kaut-

ta. Tuotantomuotojen historiallisen muutoksen ta-
solla tutkimuskohde on muodon ideologiana ilme-
nevä jatkuva kulttuurin muutos, mikä tarkoittaa eri
tuotantomuodoille tyypillisten (ja tässä mielessä
eriaikaisten) merkkijärjestelmien tuottamien risti-
riitaisten viestien yhteisvaikutusta kirjallisuudessa.
Skeemassa symbolinen akti ja sen poliittisuus läpäi-
sevät kaikki tarkastelun tasot. Symbolisen aktin mer-
kityksessä kirjallisuus on poliittista, koska se on
tulkittavissa kuvitteellisen ratkaisun etsimisenä to-
dellisiin ristiriitoihin (Jameson 1981, 60; McPheron
1999; White 1987, 145–6).

Hahmotettaessa kirjallisuuden politiikkaa todel-
listen ristiriitojen symbolisena työstämisenä korostuu
figuratiivista ja symbolista kielenkäyttöä luonnehti-
va merkityksen lisä verrattuna ristiriitojen poleemi-
sen suorasanaiseen esittämiseen. Paul Ricœurin
käyttämässä mielessä merkityksen lisä viittaa
metaforan ja symbolin erityiseen kykyyn tuottaa
merkityksiä. Metafora ei ole vain sanan korvaamista
toisella tai pelkkä diskurssin koriste, vaan se kertoo
jotakin uutta maailmasta asettamalla vastakkain
kirjaimellisen ja figuratiivisen merkityksen. Merkitys
laajenee ja saa uusia ulottuvuuksia lauseessa olevan
ristiriitaisuuden myötä (Ricœur 2000, 92–3). Erilais-
ten tulkintamahdollisuuksien jännitteisyys luonnehtii
niin ikään symbolia. Merkityksen lisä edellyttää
kirjaimellisen merkityksen tunnistamista, johon
tulkinta ei kuitenkaan voi pysähtyä, vaan merkityk-
sen lisä muodostuu liikkeessä kirjaimellisesta tulkinta-
nasta symboliseen. Näin esimerkiksi Suomen jakautu-
minen Etelään ja Pohjoiseen ja ajautuminen sisäl-
lissotaan romaanissa *Terveiset Kutturasta* johdattaa
kysymään, miksi kuvitella juuri tämänkaltaisen sota.
Mitä sillä halutaan sanoa?

Symboliselle signifikaatiolle luonteenomaista on
jännitteinen suhde käsitteelliseen tietoon. ”Symbo-
lista tietoa ei [...] ole olemassa kuin silloin, kun on
mahdotonta suoraan tavoittaa käsitettä ja kun suun-
tautuminen kohti käsitettä on epäsuorasti toissijaisen
merkityksen osoittama” (Ricœur 2000, 97). Näin
ollon symboli ei tyhjene esim. akateemiselle tutki-
mukselle tyypilliseen käsitteelliseen kieleen, mutta
tämä ei merkitse symbolin mystifioivaa ensisijaisuut-
ta. Paremminkin näiden semanttisten kenttien yh-
distyminen luo uusia todellisuuden käsitteellistämisen
ja artikulaation mahdollisuuksia. Symbolia luonnehtivat
tulkinnanmahdollisuuksien periaatteellisena loputtomuutena
ilmenevä semanttinen rikkaus sekä lisäajattelun vaatimus.
Nämä piirteet

eivät kiellä käsitettä vaan pistävät käsitteellisen ajat-
telun töihin (mt., 98–9). Symbolinen kielenkäyttö ei
suinkaan edellytä ilmaisun vaikeaselkoisuutta. Päin-
vastoin, parhaimmillaan kyse on havainnollisesta
käteyttämisestä, kuten tuonnempana käsiteltävässä
esimerkissä, missä katson Heikkisen luonnehtivan
deterritorialisaatioksi käsitteellistettyä ilmiötä
elegantein ilman ja maan metaforin.

Korostamalla fiktiolle tyypillistä merkityksen lisää-
en pyri niinkään kritisoimaan tieteellistä kirjoitta-
mistä kuin kiinnittämään huomiota kuvitteellisten
kertomusten kykyyn haastaa todellisuutta koskevia
käsityksiä. Kirjoittamisen tekstilajien ja tyylien vä-
lille ei ole mielekäästä ryhtyä perustamaan jälleen yhtä
hierarkiaa esimerkiksi luonteeltaan mimeettisten ja
esteettisten representaation muotojen arvottavan
erottamisen tavoin (ks. Bleiker 2009, 18–29; vrt. Ran-
cière 2004, 20–4). Fiktio tai figuratiivisen kielen-
käytön mahdollistama merkityksen lisä ei nosta
niitä yksiselitteisesti asiategstin yläpuolelle jo senkään
vuoksi, että mikä tahansa tulkintaa vaativa teksti
kykenee tulkintojen ratkaisemattoman kiistanalai-
suuden mielessä tuottamaan moniulotteisempia
merkityksiä kuin kukaan kirjoittaja kykenee enna-
koimaan. Tässä mielessä ne ovat luonteeltaan sym-
bolista sosiaalista todellisuutta kartoittavia moni-
mutkaisia symbolisia rakenteita (vrt. Skinner 2002,
113; White 2010, 217).

Rancièren mukaan kirjallisuuden politiikassa ei
ole kyse siitä, kuinka kirjailijat esittävät ”sosiaalisia
rakenteita, poliittisia liikkeitä tai erilaisia identiteet-
tejä” (Rancière 2011, 3). Ymmärrän väitteen pyrki-
vän suuntaamaan huomion yksittäisen tekstin ilmi-
tasosta laajempiin historiallisiin yhteyksiin. Esimer-
kiksi siihen, kuinka modernia kirjallisuuskäsitystä
määrittävät kirjallisuuden omalakisuus ja itseviitta-
vuus merkitsivät välinpitämättömyyttä aristokraat-
tisen maailmanjärjestyksen kanssa harmoniseksi
ymmärretystä poeettisesta hierarkiasta. Luopuminen
ylhäisen ja alhaisen välisestä erottelusta sekä niille
soveliaiden esittämisentapojen järjestyksestä mani-
festoi radikaalia vapauden periaatetta, joka rinnastui
yhteiskunnallisesti massojen vapautumiseen jalosu-
kuisten holhouksesta (mt., 10–11). Tässä mielessä
Heikkisen kirjassa kuviteltu Suomen aluerakenne,
separatistinen liike ja alueelliset, etniset ja alakult-
tuuri-identiteetit ovat sellaisinaan vailla juuri kirjalli-
suudelle ominaista poliittista sisältöä. Nämä sisäl-
löt voivat toimia vain indeksinä siitä, mistä on puhe.
Varsinainen poliittinen siirto keskustelussa rakentuu

kirjallisen muodon tuottamien suhteiden ja symbolisen aktin kautta.

Rancièren ja Jamesonin lähestymistapojen välistä eroa voi hahmottaa tarkastelemalla kertomusta James Phelanin tavoin kolmen komponentin kautta, jotka ovat mimeettinen, temaattinen ja synteettinen. Kiinnostus mimeettiseen komponenttiin suuntaa tarkastelun kertomusmaailman todellisuuden kaltaisuuteen ”hypoteettisesti ja käsitteellisesti mahdollisena” (Phelan 2007, 5). Kiinnostus temaattiseen komponenttiin korostaa kertomuksen ideationaalista, esim. filosofista, eettistä tai ideologista aspektia, kun taas synteettinen kohdistaa huomion kertomukseen ja sen elementteihin ”keinotekoisina konstruktioina” (mt., 6). Jamesonilla pääasiallinen huomio kohdistuu temaattiseen komponenttiin, kun taas Rancièrella korostuu synteettinen.

Kumpikaan kirjallisuuden politiikkaa koskeva teoria ei suoranaisesti määritä tiettyä lähiluvun tapaa. Pidän Rancièren tapaa teoretisoida kirjallisuuden ja politiikan suhdetta hyödyllisenä siihen sisältyvän niin kirjallisuuden kuin politiikan luonteen problematisoivan otteen vuoksi. Jamesonin skeemaa käytän jäsentämään havaintojani romaanin ja sen historiallisen kontekstin suhteesta. Jäsenän luentaani kertomuksen etenemiseen suhteutettujen arvostelmien kautta, painottaen kuitenkin kertomuksen temaattista komponenttia (Phelan 2007, 3–6, 88–9).

Romaanin *Terveiset Kutturasta* osalta keskityn siihen historialliseen murrokseen, jossa moderni aluevaltio ja sille tyypilliset poliittiset ja taloudelliset suhteet haastetaan uusliberaaliin kapitalismiin nojaavalla argumentaatiolla. Tämä puhetapa voidaan hahmottaa pitkäaikaisen ja laajasti näkyvän mediatoiston vakiinnuttamana, puhuvina päinä näkyvään politiikkaan assosioituvana ja ekonomistisesta kieliaineksestä koostuvana esteettisenä kokonaisuutena. Katson Heikkisen romaanin käyttävän tätä ainesta tavalla, joka asettaa sen sekä kyseen- että naurunalaiseksi parodioimalla sen manereita ja rinnastamalla sen yhtäläillä stereotyyppisesti esitettyyn, epäviralliseen, populaariin ja perifeeriseen kieliainekseen, joita edelliseen verrattuna ei ole totuttu mieltämään poliittista erimielisyyttä artikuloivana puheena. Tarkastelen siis Heikkisen teosta symbolisena aktina ja siirtona Suomen valtiollisen järjestyksen ja tilasuhteiden muutosta koskevassa keskustelussa. Tässä mielessä se juonellistaa mm. aluerakennetta koskevan erimielisyyden. Mimeettisessä mielessä se näin tehdessään tarttuu tämän poliittisen

keskustelun diskursiiviseen ”juoneen”. Sosiaalisen järjestyksen viitekehys merkitsee tässä yhteydessä Suomen ytimen ja periferian vastakkainasettelua, jolloin tarkastelun alainen ideologeema on etelän ylivaltaan kohdistuva ja erimielisyyttä ilmentävä vastarinta kirjallisuudessa. Tuotantomuotojen historiallisen muutoksen horisontissa tarkastelun kohteena ovat uusliberaalin tuotantomuodon nimissä Suomen aluerakenteeseen kohdistetut paineet ja niiden suodattaminen kirjallisuuteen satiirin muodon lävitse.

Erimielisyyden, symbolisen aktin ja merkityksen lisän käsitteiden keskinäinen dynamiikka on yleisemmällä tasolla hahmotettavissa siten, että luonteeltaan sosiaalinen ristiriita politisoituu, kun se artikuloidaan erimielisyydeksi. Erimielisyys puolestaan voidaan tuoda julki poleemisesti siinä asiayhteydessä, mitä sen ajatellaan koskevan, tai se voi saada etäännytetyn symbolisen asun. Tällöin erimielisyys voidaan esittää kertomuksena, jolloin kyse on mahdollisesti esim. suhteellisen helposti avautuvasta satiirisesta faabelista, mutta etäännyttäminen voidaan viedä myös pidemmälle, jolloin kertomuksessa on kyse ristiriidan enemmän tai vähemmän tietoisesta symbolisesta työstämisestä ja kuvitteellisen ratkaisun etsimisestä. Paitsi että kertomus itsessään kykenee haastamaan aineksiaan koskevat tavanomaiset käsitykset, muuntuvat ristiriita ja sitä koskeva erimielisyys edelleen siten, että kertomuksen aikaansaama merkityksen lisä ja monitulkintaisuus tuottavat tulkintaa koskevia erimielisyyden kohteita. Taidekeskustelun ideologiset lataukset ovat siten varsin mutkikkaita, sillä niissä tosiinsa kietoutuvat niin tulkinnalliset, esteettiset, sosiaaliset kuin poliittisetkin ristiriidat.

Satiirin maantiede

Helsingin Sanomien toimittajana työskentelevän kainuulaislähtöisen Heikkisen teoksen innoituksena ovat toimineet erityisesti Lapin ihmisten katkeruus vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä kohtaan ja sen kirvoittamat kovat puheet. Tekijän mukaan ”*Terveiset Kutturasta* on aluepoliittinen kostofantasia” (Majander 2012). Kirja on herättänyt huomiota varsinkin maakuntien tiedotusvälineissä, ja siitä on kirjoitettu koko joukko arvioita. Kirjallisuuden luonnehdinta, sen arvostelusta puhumattakaan, on erittäin helposti poliittisesti latautunutta. Heikkisen teosta on luon-

nehdittu politofiktioksi (Niklander 2012), sotakirjallisuudeksi (Marttinen 2012) ja dystopiaksi (Juutinen 2012; Pikkarainen 2012). Synkkänä tulevaisuuskuvitelmana dystopia on viime vuosikymmenen lopulta lähtien korostunut kulttuurintuotteissa ilmastonmuutoksen ja taluskriisin ilmapiirissä. Minun on kuitenkin vaikea nähdä mitään varsinaisen dystooppista kertomuksessa, jossa Pohjois-Suomi itsenäistyy Helsingin alamaisuudesta. Arvostelun politiikan suhteen ratkaisevaa ei ole se, käydäänkö keskustelua esimerkiksi kirjallisuuden todellisuussuhteen uskottavuudesta vai sen esteettisistä ansioista. Molemankaltaisia keskusteluja voidaan lukea poliittisina. Tahtomatta kieltää edellä mainittujen luonnehdintojen osuvuutta perustan luentani olettamukseen, että Heikkisen romaanin kärjistetty asetelma on satiirinen.

Satiirin eräs ulottuvuus on nykyisyyteen sisältyvien mahdollisuuksien tunnistaminen, kehityskulkujen kuvitteellinen loppuunsaattaminen ja tämän kautta rakentuva kritiikki (Kivistö 2007, 22–6; Lukács 1971). Lajina satiiri on ollut Suomen kirjallisuudessa harvinainen. Satiirikkoja on vähän, ja toinen merkittävä seikka on, että useat heistä ovat ainakin lähtökohdiltaan pohjoissuomalaisia kirjailijoita. Esimerkiksi Vesa Karonen on nimennyt Suomen kirjallisuuden merkittävimmiksi satiirikoiksi Pentti Haanpään, Veikko Huovisen ja Erno Paasilinnan. Tämä poliittis-maantieteellinen perspektiivi merkitsee tiedon ja vallan keskuksiin nähden poikkeavaa katsantoa ja arvomaailmaa. ”Syrjäseudulla, periferiassa keskustan kaikkietäisyys ilmenee tietämättömyydeksi, oppineisuus tyhmyydeksi, kulttuurin levittäminen toisen kulttuurin tuhoamiseksi” (Karonen 2000). Pohjoisten satiirikkojen kaanoniin on syytä lisätä vähintäänkin Rosa Lixsom, jonka kirjallisuutta satiiri luonnehtii keskeisenä tyylilajina ja pohjoisuus kulttuurisena perspektiivinä. Erityisesti taitavalla meänkielen käytöllään Lixsom ottaa etäisyyttä viralliseen suomeen.

Valtiomuutoksen tutkimuksessa eräs tärkeimmistä kysymyksistä koskee integroitumisen ja hajautumisen prosesseja. Tältä kannalta on kiinnostavaa, kuinka edellä mainituista kirjailijoista Paasilinna on arvioinut satiirin asemaa Suomen kirjallisuudessa muistelmiinsa sisältyvän ”yksitysteorian” muodossa (Paasilinna 1996, 211–8). Paasilinnan mukaan satiirin vähäisyyden taustalla Suomessa ovat yhtenäiskulttuuri ja tiukka sosiaalinen kontrolli, kun taas satiirin historiallis-kulttuurisia edellytyksiä ovat

moniaineksisuus, levottomuus, vääryys ja sorto. ”Suomi on aina ollut kansallisesti ja etnisesti yhtenäinen, lähes monoliittinen agraaris-luterilainen virkamies- ja pappisvaltio” (mt., 215). Suomesta on siis puuttunut satiirin edellytyksiä; tuskin niinkään vääryyksiä ja ristiriitoja kuin niistä kirjoittamisen edellytyksiä eli kirjallista kulttuuria. Sellaisena kuin se esiintyi, kirjallinen kulttuuri kiinnittyi pitkään tyyppillisesti juuri papiston ja virkamiesten muodostamaan vähäiseen sivistyneistöön. Tätä taustaa vasten tuskin on sattumaa, että modernin aluevaltion kansallisessa projektissa korostui juuri kirjallisuuden sivistyksellinen tehtävä.

Paasilinnan tarkastelussa ei kuitenkaan oteta kantaa erääseen satiirin tradition keskeiseen elementtiin: kansanomaiseen herrojen pilkkaan tai kansan nauruun (esim. Bahtin 1995, 6–7). Tässä muodossa satiirisia elementtejä on löydettävissä Suomen kirjallisuuden kansankuvauksen traditiossa aina Kivestä alkaen, ja kansan naurun tietoisesti satiirinen käyttö luonnehtii esimerkiksi Haanpään kirjallisuutta. Valtioalueen integroimisen ja sitä palvelevan sivistystehtävän kautta ymmärrettynä tällaiset kansanomaisuudet ovat kuitenkin näyttäneet hajaannuksen elementteinä, ”herravihana” ja muuna poiskitettävänä, mistä syystä ne vain rajoitetusti ovat kelvanneet korkeakirjallisuuden ainekeksi.

Genrekäsitteistön käyttökelpoisuus käsiteltävän aiheen kannalta perustuu sen kykyyn saattaa yhteen yksittäisen tekstin muotoanalyysi sekä kahdentunut ajallinen perspektiivi, joka suuntautuu sekä kirjallisten muotojen että sosiaalisen elämän muutokseen (vrt. Jameson 1981, 92). Näihin suhteisiin asetettuna satiirin tradition huomiota herättävä marginaalisuus ja poikkeuksellinen alueellinen keskittyminen Suomen tapauksessa ovat selvästi tutkimisen arvoisia ilmiöitä, joiden kautta on mahdollista avata sekä metodologisesti että sisällöllisesti tuoreita näkökulmia sekä valtiomuutoksen että sen kansainvälispoliittisten ulottuvuuksien tutkimuksessa.

Suomen poliittis-maantieteellisten ydin-periferiasuhteiden ja Heikkisen romaanin kannalta relevanttina viitekohteena on lisäksi otettava huomioon pohjoisuuden stereotyyppisen esittämisen pitkä perinne Suomen kirjallisuudessa. Väitöskirjassaan *Kuvitteellinen Pohjoinen* Juha Ridanpää (2005) on tutkinut maantieteellisen tiedon diskursiivista tuottamista ja Pohjoisen stereotyyppisen esittämisen jatkuvuuksia ja katkoksia Timo K. Mukan, Haanpään ja Lixsomin kirjallisuudessa. Ridanpää kiinnittää

poliittisesti kiinnostavalla tavalla huomiota siihen, kuinka mainittujen kirjailijoiden tuotanto parasitaisesti hyödyntää, parodioi ja ironisoi pohjoista eksootikkaa ja alueellisuuden esittämisen konventioita.

Ei mitään yhteistä

Romaanissa *Terveiset Kutturasta* kansainvälisen politiikan tutkijan kannalta erityisen kiinnostava on asetelma, jossa aluepoliittinen ristiriita asettuu kansainvälispoliittiseen yhteyteen – moodiltaan satiirinen symbolinen ratkaisu jättää siltarimmut kauas taakse. Tämä on Heikkisen tapa korostaa käsittelemisensä asioiden tärkeyttä, sillä periferia-Suomen ongelmat eivät menestyvissä ja kansallisvaltion kehyksiin nähden ulossuuntautuneissa keskuksissa lähtökohtaisesti vaikuta kiinnostavilta.

Teoksen lähtöasetelma kiinnittyy selvästi uusliberaalilla tavalla määrittävän globalisaation tematiikkaan. Ongelmien katsotaan lähinnä oikeuttavan tilannetta edelleen pahentavat taloudellis-poliittiset ratkaisut: Itä- ja Pohjois-Suomen kohtelun turhana menoeränä julkista sektoria koskevassa päätöksenteossa, paikallisen taloudellisen toiminnan alasajon kannattamattomana ja alueen luonnonvarojen hallinnan luovuttamisen sopuhintaan ulkomaisten sijoitusten houkuttelemisen nimissä. Uusliberaalia asetelmassa on tehokkuuden ja tuottavuuden korostaminen ja niiden kyky hiljentää modernin aluevaltion logiikan mukaiset perustelut (Patomäki 2007).

Valtiomuutoksen tutkimussuuntauksessa syvennytään siihen, miten alueita tai ydin-periferia-asetelmaa eri aikoina arvotetaan poliittisessa keskustelussa ja toiminnassa (Moisio ja Vasanen 2008, 22). Aikamme diskursiivisia tendenssejä kärjistäen voidaan väittää, että keskuksen taloudellisesti orientoituneesta perspektiivistä Pähkinäsaaren rauhan rajan takainen Suomi näyttäytyy siirtomaana, josta taloudellinen ja poliittinen eliitti sekä johtavat virkamiehet ovat kiinnostuneita lähinnä ulosmittaamaan kaiken pikavoittona irtisaatavan hyödyn. Sen kehitysmahdollisuuksiin ei uskota, tai jos uskotaan, ne pyritään ottamaan haltuun. Symbolisella tasolla se puolestaan muodostaa takamaan, johon urbaanit suomalaiset voivat projisoida kadotettua luontosuhdetta koskevat fantasiansa ja sosiokulttuuriset patoutumansa: periferia on julkisesti paheksuttava ja lainsäädännöllä kuritettava takapajuisten elinkeinon, elämäntapojen, sosiaalisten asenteiden ja käy-

täntöjen kaatopaikka. Periferian asukas on julkisessa diskurssissa asioidensa ja elämänneuvojensa suhteen kaikkea muuta kuin suvereeni.

Romaanin kertomus sijoittuu kolmen kuukauden ajanjaksolle, johon johdattaa alun lyhyt, tarinan loppuun sijoittuva prolepsis. Siinä maalaisten moottorikelkka-armeija on tunkeutunut Helsinkiin ja valmistautuu paraatiin, mitä kertomuksen osuuden fokalisoija Jesse Purola syvästi paheksuu. Suomessa on alun eksposition mukaan tapahtunut jotakin vallon merklistä.

Kertomuksen kokonaisuutta määrittävä epävakaus alkaa rakentua kerronnan siirtyessä tarinan alkuun. Toinen esiteltävä henkilö on toimittaja Aino Riski, joka saa tehtäväkseen raportoida Etelä-Suomen pimentäneestä massiivisesta sähkökatkosta. Asiaa valaistaan puolustusvoimien tiedotustilaisuudessa Alajärvellä, joka muuttuu virallisesta peittely-yrityksestä informaatio sodan etulinjaksi tarinan konfliktin toisen osapuolen saadessa äänen.

”Me katkaisimme viimeisenkin napanuoran Etelän ja Pohjoisen välillä. Sähkön kantaverkon. Me ei mejän vesivoimaa teille enää tuupata” (Heikkinen 2012, 24). Näin luonnehtii Pohjoisen kapinan käynnistävää attentaattia Youtube-videolla esiintyvä saamelaisterroristien johtaja Oula. Lausuma on kirjan ongelmanasettelun kannalta tärkeä. Vastakkain ovat vallantäyteinen kilpailuvaltion keskus ja sen resurssiperiferia. Etelän puolelta sisällissodan alkuasetelma hahmottuu seuraavasti:

Jesse Purolan puolesta Lappi saisikin amputoida itsensä, ellei valtavalalla alueella sijaisisi koko maalle niin tärkeitä luonnonvaroja ja vesivoimaa. Matkailukäytössä Lappi palvelee tietysti mitä oivallisimmin. Lentokentät sinne rakennettiin onneksi jo edellisten sukupolvien verorahoilla. Helsinkiin emme enää päästä pottuja asumaan, mutta suomme heille mieluusti toimeentuloa vieraillemalla turisteina heidän omilla alueillaan. (Heikkinen 2012, 39.)

Käsitteenä edellä käyttämäni kilpailuvaltio viittaa siis valtiomuutoksen vaiheeseen, jossa valtion rooliksi nähdään orientoituminen uusliberaalin talouspolitiikan tuottamaan ’alati kovenemaan’ kansainväliseen kilpailuun. Sen seurauksia on pyrkimys muuttaa Suomen aluerakennetta taloudellisesti kilpailukykyiseksi ja ilmentymiä mm. kaupunkipolitiikan korostaminen ja urbaanien ympäristöjen arvostami-

nen: hyvä kilpailukyky yhdistetään kaupunkimaiseen ja tiiviiseen ympäristöön (Moisio ja Vasanen 2008, 26–27).

Tässä mielessä Heikkisen romaani ei ole vain fantasia, vaan todellisuudesta lainatessaan se esittää yhden mahdollisen skenaarion siitä, kuinka tämä nykyisessä poliittisessa keskustelukentässä oleva jännite voi purkautua. Pohjoisen kuvaaminen resurssiperiferiana (”vesivoiman tuoppaajana”) muodostaa puolestaan kriittisen näkökulman modernin aluevaltion rakentamiseen ja siihen liittyvään ajatuksen yhtenäisyydestä. Romaanihenkilöistä niin Oula kuin Jesse problematisoivat hajautetun hyvinvointivaltion mallin mukaisesti ymmärretyn Suomen, mutta separatisti tekee sen paljastamalla yhtenäisyyden takana piileviä riistosuhteita, kun taas hallituksen puolustaja hahmottaa tilanteen globaalikapitalismin toimintalogiikan kautta. Asetelmasta voi lukea ideologisen jännitteen ’modernin sisäisen’ kolonialismikriittisen käsityksen ja toisaalta modernia kritisoivasta uusliberaalista hallintamentaliteetista jäsentyvän käsityksen välillä.

Pääkaupungin Jesse siis arvottaa pohjoista periferiaa tuottavuuden, tehokkuuden ja rahalla mittamisen kautta. Lapin olemassaoloa oikeuttaa kyllä se, että sieltä on mahdollista saada matkailutuloja. Sen sijaan modernin alueellisen yhtenäisyyden turvannut teknologia, eli toimivat liikenneyhteydet valtioterritorion eri osiin (lentokentät), jäisivät rakentamatta olosuhteissa, joissa poliittisten toimenpiteiden täytyy oikeuttaa itsensä tuottavina taloudellisina sijoituksina. Kiinnostavaa on, kuinka kirjan asetelmassa ja Jessen kautta fokalisoitua kerronnassa artikuloidaan Suomen olosuhteisiin uusliberaalia globalisatiota luonnehtiva ajatus siitä, kuinka yksien vapautta ja liikkuvuuden mahdollisuuksia pyritään parantamaan samalla kun toisten liikkuvuutta hallinnan ja turvallisuuden nimissä voimakkaasti rajoitetaan.

Romaanissa Etelän ja Pohjoisen suhde on kärjistynyt entisestään uudistusten lopetettua maaseudun palvelut ja Helsingin alettua rajoittamaan maaltamuuttoa Kiinasta omaksutun mallin mukaisesti. Poliittisen keskustelun vapaan liikkuvuuden ja kestävyysvajeen painotuksiin nähden vastakkainen asetelma osana romaanin tarinamaailmaa toimii implisiittisenä kritiikkinä. Tarinamaailman hahmotuksen kannalta kyse on siitä, kuinka metropolivaltiokehitys ja palvelurakenteen virtaviivaistaminen on saatettu loogiseen johtopäätökseensä: palveluita on tarjolla vain tuottaville kaupunkilaisille, ja ne sijaitsevat ra-

jatulla maantieteellisellä alueella, jonne pääsystä työvoimareservi kilpailee. Romaanissa väestön keskittäminen on onnistunut liiankin hyvin, ja toteutunut kehitys on ollut kurjistuvaa: maalta Helsinkiin muuttaneiden kerrotaan muodostuneen taakaksi ja kaupungin velkaantuneen toivottomasti. ”Jos maaltamuuttoa ei hallita, se romuttaa valtakunnan ytimen. Näin väitti Helsinki jo käyneen” (Heikkinen 2012, 18).

Terveiset Kutturasta lähtee siis tilanteesta, jossa suomalaisilla yleensä, eikä varsinkaan menestyvän Etelän ja taantuvan Pohjoisen asukkailla, ole enää juuri mitään yhteistä. Se hyödyntää kirjallisuuden mahdollisuuksia esittääkseen loppuunviedyssä muodossa tilanteen, jossa hajautettuun hyvinvointivaltiomalliin kuulunut ’yhden kansakunnan politiikka’ asettuu törmäyskurssille kilpailuvaltiotematikasta ammentavan argumentaation kanssa (Moisio ja Vasanen 2008, 28). Niin konservatiivien valtiollisen yhtenäisyyden symboliikka kuin vasemmistolaisliberaalit tasa-arvon ihanteetkin kumisevat tyhjyytään, kun kansalaisten elinolosuhteet ja vaikutusmahdollisuudet eriytyvät rajusti asuinpaikan ja sen kanssa vahvasti korreloivan taloudellisen menestyksen mukaan. Jäljelle jäävät vain paljaat taloudelliset riistosuhteet, joiden puitteissa Pohjois-Suomi toimii energian ja raaka-aineiden lähteenä voittojen valuessa Helsingin pääkonttoreihin tai ulkomaille. Laadittaessa budjetteja voidaan sitten sitovasti osoittaa, kuinka Pohjois-Suomen asukkaat ovat taloudellisen tehokkuuden mittareilla Etelän verovaroilla loisivaa toisen luokan kansalaisia. Tältä pohjalta mitätöidään heidän kulttuurinen identiteettinsä ja unohdetaan se tosiseikka, etteivät he koskaan pääse täysimääräisesti ja alueen omaa kehitystä palvelevalla tavalla hyötymään asuinalueidensa resurssista, koska niiden käytöstä tai sen ehdoista päätetään muualla. Demokratia kääntyy Pohjoisen demografisen heikkouden vuoksi irvikuvakseen, enemmistön diktatuuriksi.

Pohjolan vaurauden lähteiden ryöstö eteläisen Suomenniemen asukkaiden toimesta on myyttinen teema suomalaisessa kulttuurissa – tästähän *Kalevalan* Sammon ryöstössä on kyse. Myös sen kertomuksen rikkautta jauhava mylly on eteläistä alkuperää. Pohjolasta se haetaan pois kostotuumissa. *Terveiset Kutturasta* keskittyy kuitenkin pohjoisesta etelään etenevään liikkeeseen: Pohjoisen ihmiset käyvät Helsingissä hakemassa menetetyn suvereniteettinsa.

Taloudellinen riisto, etelän kulttuurinen ylenkatse ja pohjoisen sisäinen hajaannus ovat todellisuuden

aineksia, joita *Terveiset Kutturasta* symbolisella tasolla kumooa. Sosiaalisen järjestyksen viitekehysesä niitä voidaan analysoida alueellisesti jäsentyvänä luokkataistelusetelmana, jonka kuvitteellinen poliittisten osapuolten muodostus tekee tyhjäksi aluepoliittisessa diskurssissa muotoutuvat subjektiviteetit, kuten ”tuottavat kansalaiset” vastaan ”yhteiskunnan eläit”. Historiallisen muutoksen horisontissa kyse on yhdellä tasolla modernin aluevaltion ja sen yhtenäisyyden pyrkimysten kritiikistä, mutta merkittävämpi satiirin kohde on valtiomuutoksen käsitteistöllä ilmaistuna aluevaltion purkamisen prosessi ja sen myötä muodostuva metropolivaltion rakenne.

”Syttynyt on sota julma...”¹

Heikkisen kirjassa syttyvä sisällissota ja sen tapahtumat kerrotaan viiden tärkeimmän henkilöhahmon kautta, jotka toimivat sekä kertomuksen fokalisoijina että osittain myös kertojina. He ovat Etelän armeijassa palvelevat Jesse Purola ja somalialaistustainen Abdi Bahdoon, Keski-suomalaisen pätkätyöläistöimittaja Aino Riski, Saamen vapautusrintaman C SV:n komentaja Oula ja Heikkisen edellisen kirjan samannimisestä novellista tuttu Kutturin gangsta Toni Morottaja. Heikkisen kerrontatekniikka on siis käyttää ulkopuolisen kertojan ohella vaihtuvia henkilökertoja. Tämän myötä vaihtelevat fokalisointi ja ääni rakentavat teoksen satiiria ja merkityssuhteita kertomuksen kokonaisuudessa rakentuvaan arvo-maailmaan nähden. Eteläsuomalaiset tunnetaan kirjassa citykaneina, Pohjoisen asukkaita kutsutaan potuiksi, mikä liittyy kirjan asetelman selvästi kilpailuvaltiollistumisen keskeiseen tematiikkaan eli kaupunkimaisen ja maaseutumaisen ympäristön vastakkainasetteluun. Kerronnan etenemistä rytmittävät lukujen väleihin upotetut Aino Riskin lehtijutut.

Vaikka Heikkisen separatismille hahmottelemat maantieteelliset rajat kulkevatkin entisen Oulun läänin eteläosissa, edustavat Pohjoista kirjan kerronnassa saamelaisradikaalit. Huomionarvoinen piirre on murteiden ja sosiolektien sujuvan käytön kerrontaan tuottama moniäänisyys. Henkilöt erottuvat kielen perusteella, ja tällä aineksella Heikkinen luo huumoria ja ironisoi henkilökerrontaa. Kielen ja kulttuurin nyanssien tunteminen on paitsi triviaa, myös erottautumisen ja erottamisen muoto. Hyvä

esimerkki on kohtaus, jossa Etelän riveissä taisteleva Moilanen paljastetaan pottujen vakoojaksi tenttaamalla häneltä Helsinki-tietoutta. ”Se jäi komentajan huoneeseen kiljumaan: Hesasta minä olen, Hesasta!” (Heikkinen 2012, 147) Kohdassa korostuu eräs globaalikapitalismin keskeinen teema, urbaanin elämän näkeminen erityisen myönteisenä ja ominaislaadusaan yksityiskohtaisesti hahmotettavana kulttuurina ja elämänmuotona.

Phelanin jako mimeettiseen, temaattiseen ja synteettiseen komponenttiin on toimiva tapa jäsentää myös kertomuksen henkilöihin suuntautuvaa lukijan kiinnostusta (Phelan 2005, 20). Arvioin seuraavassa Heikkisen romaanin henkiöitä ensisijaisesti temaattisina konstruktioina. Hahmoista Jesse Purola on kirjan antisankari ja niin suomalaisuuteen kuin uusliberaaliin teknokraattisuuteen kohdistuvan satiirin teemahenkilö. Jesse on Kouvolan ympäristön maaseudulta Helsinkiin muuttanut yliopistohallinnon koulutussuunnittelija, joka inhoaa pottu-Suomea. Tämä neljääkymmentä lähenevä reservin alikersantti haaveilee johtavansa pääkaupungin ostarihengailijoista koostuvaa ryhmäänsä kuin *Tuntemattoman sotilaan* vänrikki Koskela. Hänen mielikuvitustaan hallitsevat Edvin, Molle, Väinö, sekä Spielberg. *Tais-telutoverit* hermistävät. Siihen vertautuvaa kumppanuutta hän etsii somalialaissyntyisestä opiskelu- ja armeijakaveristaan Abdista. Maahanmuuttajan irrallisuus ja Helsingissä kohtaamat vaikeudet kääntävät Abdin kuitenkin loikkaamaan Pohjoisen puolelle.

Jessen ja Abdin hahmoilla Heikkinen problematisoi hajautettuun hyvinvointivaltioon ja yhtenäisen valtioalueen ideaaliin liittyvää yhden kansakunnan politiikkaa kääntämällä suomalaisuuskliseitä pääläelleen. *Tuntematonta sotilasta* muisteleva ja takavuosien johtamiskoulutuksen konsulttien tavoin Koskelaa esikuvanaan pitävä Jesse on turkinpippuririippuvainen reppana, alaistensa mielestä ”läsö, böntsö ja flöde”, esimiehensä mukaan ”puusilmä”. Hillitty, mietiskelevä ja kersanttina kyvykäs Abdi vertautuu huomattavasti suotuisammin suomalaisuuden ihanteisiin. Hahmon monikulttuurinen tausta tarjoaisi mahdollisuuden kirjoittaa globalisaation aikakauden verkostoissa ja virroissa vaivattomasti liikkuvasta sankarista, mutta vastoin tällaisia ihanteita Abdi kaipaa juurtumista maaperään. Hän haittaa tuntevansa vetoa pohjoista suorasukaisuutta ja saamelaisen paimentolaiselämäntapaa kohtaan. Junttimainen rasismi on pienempi paha kuin sivi-

tynyt piilorasismi. Hahmojen suhde kertomuskokonaisuudessa kiteytyy seuraavasti: ”Musta mies ratastaa porolla pohjoiseen. Koskela syö sellissä rasvatonta jukurttia” (Heikkinen 2012, 222).

Jesseen liittyy kehityskertomuksen piirre siinä mielessä, että kertomuksen edessä keskikohdasta päätökseen hänen tyyppillisiin suomalaisiin traumoihin kiinnittyvät vaikuttimensa tuodaan ilmi. Kirjan rakenteen kannalta merkittäviä ovat Jessen tajunnan kuvauksena esitettävät systemaattiset rinnastukset *Tuntemattomaan sotilaaseen* ja niiden kautta rakentuva kadonneen Koskelan metsästys. Asetelmassa tulee esiin yhtenäisvaltion historiallisen ja kulttuurisen kuvaston problematisoituminen kilpailuvaltiokehityksen myötä. Maaseutua ja maalaisia halveksuvalle Jesselle ei voi olla selviämättä, että hänen suomalaisen miehen ja sotilaan perikuvana ihailmansa talonpoikaisarmeijan luutnantti Koskela on pottu. Luontaisena johtajana Koskela ruumiillistuu Oulassa.

Saamelaiden komentaja kuvataan liukaskieliseksi ja karismaattiseksi inarinsaamelaiseksi, joka jälleen erään syrjäseutustereotypian mukaan on taustaltaan epäonnistunut yrittäjä. Tulkintaa Oulasta ja Pohjoisen taistelusta modernin aluevaltion yhtenäisyshanteen taustalla piilevän koloniaalisen riiston esiintuojana tukee se, että liikkeessä ja sen johtajassa Heikkinen tuo esiin historiallista ainesta saamelaiden taistelusta oikeuksiensa puolesta. ČSV:n tärkein symboli on norjalaisen saamelaisaktivisti Niillas Sombyn irtileikkautunut vasen nyrkki. Oula on Sombyn tapaan hakenut esi-isänsä pääkallon pois pääkaupungin museon vitriinistä. Saamelaiskomentajan hahmoa taustoitetaan hänen äitinsä kärsimyshistorialla valtiollista ja kulttuurista valtaa edustavan koululaitoksen pyrkiessä juurimaan hänestä oman kielen ja kulttuurin. Tästä huolimatta Oula ei muodostu romanttiseksi vapaustaistelijasankariksi tai kirjan keskushenkilöksi. Aluksi tähän vaikuttaa Oulan hahmottuminen muiden havaintojen kautta kerrottuna julkisena henkilönä ja johtajana. Kertomuksen keskiosasta alkaen Oula esiintyy myös fokalisoijana ja kertojana. Heikkisen romaanille on vaihtelevan fokalisaation ja henkilökerronnan ironisen virityksen vuoksi vaikeaa tai tarpeetonta nimetä keskushenkilöä. Tämä etäisyys tai luonnosmaisuus saatetaan tulkita romaanihenkilön puutteelliseksi hahmotukseksi, mutta satiirin kriteereillä arvioiden on kyse teoksen kommunikaation kannalta kiinnostavasta piirteestä.

Mielestäni Heikkinen on onnistunut kirjallisen hahmon kehittyksessään esimerkiksi Oulan tapauksessa ainakin kahdella kriteerillä arvioiden. Ensimmäkin hahmon taustoitus sosiaalisen järjestyksen viitekehykseen avaa edelleen laajentuvia temaattisia merkitysyhteyksiä saamelaisista ja Suomen valtiosta aina maailmanpoliittisiin kysymyksiin alkuperäiskansojen (tai muiden alueisiin kiinnittyvien ihmisryhmien) suhteesta valtioihin ja globaalitalouden toimijoihin. Toinen kriteeri liittyy satiirille ominaiseen ihmiskuvaukseen ja sen kerronnalliseen funktioon. Modernistinen kirjallisuuskäsitys on pääsääntöisesti korostanut sisäänpäin kääntynyttä ihmiskuvasta. Ihmisen ulkokohtainen tarkastelu ja siitä seuraava tiedon niukkuus hänen sisäisyydestään saatetaan tällaisia lukutottumuksia vasten tulkita liian hätäisesti pinnallisuudeksi tai kirjailijan puuttuvaksi taidoksi (vrt. Jameson 1979, 2–3). Kuitenkin tutustumme esimerkiksi Jesse Puroolan etupäässä hahmon sisäisen monologin välityksellä, joka tässä tapauksessa ilmentää paremmin latteutta ja keskinertaisuutta kuin kehittyneen yksilön sisäistä kokemusta vieraannuttavassa maailmassa. Satiiri ei useinkaan ole henkilöhahmon psykologisen syvärakenteen hahmottamista – ei ainakaan sympatisoivalla tavalla. Karikatyyrimäinen luonnos palvelee kerronnallista tarkoitustaan riittävän hyvin. Tällaisessa kerronnassa toimii juuri stereotyyppien hyödyntäminen, mikä myös asettaa nämä käsitykset esille ja lukijan arvioitaviksi. Kuten Oulan tapauksessa se, että pikkutuhmia jutteleva lyhyenlätä ja myskinuoksuinen Lapin mies saa houkutelua ”etelän tytön” poronahkavällyihinsä.

Aino Riski tekee uraa olemalla oikeassa paikassa oikeaan aikaan, mitä edistää myös ryhtyminen intiimiin suhteeseen Oulan kanssa. Toimittajahahmo on arvosteluissa haluttu nähdä esimerkkinä Heikkisen kielteisestä ihmiskuvauksesta. Kielteisyys tai luonnosmaisuus ei kuitenkaan itsestään selvästi merkitse ylenkatsetta. Aino etenee tarvittaessa töihin kutsuttavasta maakuntalehden toimittajasta valtakunnan ykkösmedian toimituspäälliköksi. Tämän kaaren kuvaus palvelee paitsi työelämän satiiria, myös oman aikamme kapitalismin ihannoiman ja tuottaman ihmisyyden muodon tarkastelua. On oltava alati irtoamisvalmis, laskelmoiva ja pelattava korttinsa oikein. Tällaisen ihmiskuvan näyttäytymisen kielteisenä viittaa mielestäni siihen, että kirjailija on onnistunut luonnostelevaan aikamme sankarin.

Ainon ja Oulan suhde on tarinan kannalta tärkeä. ”Etelän media” tekee sotapäällikön. Molemmat osapuolet tarkkailevat toistensa liikkeitä, laskelmoivat ja pyrkivät manipuloimaan. Silti mukana on aidon viihtymyksen elementti. Asetelma on luettavissa esimerkiksi median ja politiikan suhteen allegoriana, mutta se on tärkeä jo yksin romaanin kerronnan toimivuuden kannalta, mihin kahden toisiaan suo- pean ivallisesti arvioivan pelurin asetelma luo tarvittavaa jännitettä.

Omalaatuinen linkki Pohjoisen syrjäkylien ja gangsta rapin muodossa ilmenevän läntisen populaarikulttuurin välillä on Toni Morottajan hahmo. ”*Straight outta Compton*. Kutturasta tullaan. Syvältä maailman raosta. Sellaisesta joita ministerit ja toimitusjohtajat polkevat sikari hampaissa umpeen” (Heikkinen 2012, 213). Oulan oikeana kätenä toimiva moottorikelkka-drive-by-taktikko ei länsirannikon oldschool-kuoseineen ja ”neekerijankutuksineen” saavuta Saamen miesten jakamatonta suosiota. Tässä jo esikoisteoksessaan esittelemässään Kutturin gangstassa Heikkinen tuo esiin globaalien ja paikallisten kohtaamisiin sisältyviä yllättäviä mahdollisuuksia. Ja kuinka osallisten ja osattomien välisenä ymmärretyn poliittisen kamppailun mielessä ”*every hood’s the same*”, kuten sanoo vanha kunnon Ice Cube.

Heikkisen tavassa hyödyntää gangsta rap -aineisto kyse on mm. siitä, kuinka Los Angelesin köyhälistökaupunginosien sosiaalisista ongelmista ja niiden synnyttämästä elämäntavasta ponnistava mutta saman metropolin kulttuuriteollisuuden lävitse maailmanlaajuiseen levitykseen prosessoitu protesti voi resonoida aina Inarissa saakka. Asetelmassa rinnastuvat maailman keskeisimpiäkin metropoleja jakavat kaupunkiseutujen sisäisen eriytymisen prosessit ja kokonaisuudessaan reunalla sijaitsevan Suomen ydin-periferia-jako. Kahdenlaisten stereotyyppien oivana yhteenliittymänä viimeistään Kutturin gangsta ironisoi Lapin stereotyyppisen esittämisen. Näin satiirikoksi osoittautuva implisiittinen tekijä ottaa haltuunsa, ellei suorastaan kohteekseen, tämän Suomen kirjallisuudessa tavanomaisen piirteen ja asettaa sen palvelemaan kerronnallisia tarkoituksiaan. Toni Morottajan tätäkin pidemmälle menevä rooli kertomuksen sulkeumassa on suhteellista teoksen aluepoliittinen paatos. Kutturin gangsta ei nimittäin voi vastustaa urbaanin alakulttuurin lumoa, vaan päätyy asettumaan tältä kannalta Inaria otollisempaan Helsinkiin.

”Kas, kuin sotalippu liehuu, entäin kohti etelää!”²

Vastarinnan henkilöiminen radikaaleihin saamelaisiin kerronnallisen ratkaisuna on toisaalta kirjallinen yksinkertaistus ja kohdennus, toisaalta se saa Etelän ja Pohjoisen tai ytimen ja periferian eron näyttämään etniseltä erolta. Ytimen ja periferian eriytyminen on kuviteltua yhteisöä rapauttava prosessi. Se osoittaa kansakunnan kuvitelmaa ja sen oletetun yhtenäisyyden haurauden. Mikäli kirjan vastakkainasettelu nähdään luonteeltaan etnisenä, jättää *Terveiset Kutturasta* hyödyntämättä suomalaisuuden hajoamistilan pohtimisen mahdollisuuksia, mutta se ei suinkaan ole paras tulkinnallinen vaihtoehto. Voidaan nimittäin kysyä, kuka Heikkisen kirjassa oikeastaan edustaa suomalaisuutta? Kuten edellä esitin, moderni suomalainen aluevaltio problematisoituu sekä Pohjoisen että Etelän näkökulmasta. Saamelaisten kannalta valtiollinen yhtenäisyyskin rakentui epäoikeudenmukaisuuden varaan, mutta kilpailuvaltion mallin mukainen kehitys tekee asetelmasta sietämättömän. Etelän toimintaa puolestaan motivoi ajatus globaalikapitalismin ja kilpailuvaltion logiikan mukaan trimmatusta yhteisöstä. Esiintyykö tämä yhteisö Suomessa, josta kilpailukyvyttömät on pudotettu kyydistä, vai onko se jotakin muuta. Missä määrin valtioidea kuljettaa mukanaan historiallista ainesta, siis erilaista velvoitteita asettavaa ja toimintaa rajoittavaa ”painolastia”, ja missä määrin valtio on uudelleenjärjestettävissä omaksuttaessa uusi organisoiva ideologia ilman että se menettää tarkoituksensa ja kykynsä voittaa kansalaisten suostumus vallankäytölleen.

Tarinan sodassa ei Etelän vetelistä ole Pohjoiselle vastusta. Kamikazekelkkailijat lietsovat paniikkia kuin juokseva upseeri konsanaan. Mikkelistä ei löydetä ainoatakaan Ahlqvistin marssin ylistämää Savon jääkäriä. Tallinna täytyy lantalaispakolaisista. Näin ollen sota muodostuu vain kolmen kuukauden mittaiseksi. Syykin on selvä. Globaalikapitalismin aikakauden koulutettu ihminen ei ole sidottu paikkaan. Jos henki on vaarassa, vaihtaa hän kaupunkia. Ihminen hankittujen ominaisuuksien kokoelmana on vapaa ja vaihtokelpoinen. Hän liikkuu tai hänen odotetaan liikkuvan liukkaasti kuin pääoma konsanaan. Pohjoisen taistelutahdon taustalla on sitoutuminen maahan ja paikallisiin sosiaalisiin suhteisiin. Ne eivät ole vaihtokelpoisia vaan määrittävät ihmis- tä ja hänen identiteettiään perusteellisesti. Sen taju-

aa hyvin myös toimittaja Aino Riski: ”Pohjoinen puolustaa maata, joka on ja pysyy peruskallion päällysteenä Lapissa ja Kainuussa. Etelä puolustaa ilmaa, jota voi hengittää myös muualla” (Heikkinen 2012, 204).

Sota ei Heikkisellä ole mimeettisen kuvauksen kohde vaan temaattisen pohdinnan väline. Se kääntyy Etelän ja Pohjoisen suhteen ristiriidan ja epäoikeudenmukaisuuden hallitsevaksi metaforaksi, joka osoittaa poliittisen yhteisön epäyhtenäisyyden. Selvää on, että kerronnassaan Heikkinen hyödyntää sotakirjallisuutta ja elokuvaa, mutta käsittelytavan ollessa tämän fiktiivisen aineksen merkitystä tietoisesti pohtiva, ellei suorastaan parodinen, ei teosta ole mielekästä nimetä sotakirjallisuudeksi edes genren uudistajan merkityksessä (vrt. Marttinen 2012). En väitä, etteikö teos avaisi lajiin oivallisia näkökulmia. Spielbergin sotafilmiä ja -sarjojen erikoinen suosio, joka muistuttaa niiden yleisön keskuudessa historiallisen tietoisuuden ja sotaa koskevien käsitysten haltuunottoa, suorastaan vaatii rinnalleen suhteutavaa ironiaa. *Tuntemattomaan sotilaaseen* kohdistuva erityinen huomio viittaa siihen, että puheenvuorona romaani pohtii suomalaisuuden kulttuurihistoriallista olemusta tässä ajassa. Sota Suomen aluesuhteen metaforana viittaa irtiottoon konsensusyhteiskunnasta ja maltillisten keskiryhmien poliittisesta kulttuurista. Tarinan sijoittaminen läheiseen tulevaisuuteen, jolloin valtio jakautuu aivan konkreettisesti, palvelee satiirille tyypillistä nykyisyyteen sisältyvien mahdollisuuksien osoittamista ja kritiikkiä. Mutta onko tämä tulkittavissa osallistumisena konsensuksen kritiikkiin vai kenties maltillisen politiikan epäsuorana puolustuksena? Mielestäni saamelaisten nostaminen kapinallisten rooliin ei voi viitata yhtenäisvaltion yksimielisyyden haikailuun. Suhteessa poliittiseen aikaan *Terveiset Kutturasta* katsoo eteenpäin, sillä Heikkisen kertomuksessa myös hyvinvointivaltion menneisyys näyttäytyy problemaattisena. Näin ajateltuna sodan metafora merkitsee polarisaation kielteisenä nähtyä tosiasialisuutta. Siinä korostuu poliittisen yhteisön sisäinen ero, jonka hyväksyminen ei tarkoita alistumista valitsevaan hegemoniaan vaan korostaa poliittisen toiminnan välttämättömyyttä.

Terveiset Kutturasta on jo Heikkisen esikoisteoksessa *Nuorgamin Alkon tuho* (Heikkinen 2010) esiintyneiden teemojen jatkokehittelyä. Keskeinen ero on siinä, että esikoisteoksen novellit korostivat pohjoisen ihmisten erimielisyyttä. Musiikkimieltymyksi-

neen ja elämäntapoineen sosiaalisesta ympäristöstään eristyksiin jäävä Kutturin gangsta näkee viholliseen pitäjän itälaidalla asustavan koltan, jonka kuulee itsensä tavoin kuuntelevan rappia ja pukeutuvan kuin amerikantonttu. Rap-rannikko kuitenkin on väärä, eikä Inariin mahdu kahta gangsteria. Kokoelman päätösnovellissa ”Metsän kuningatar” aiheena on pohjoisen separatismi, mutta sen edellyttämän yhtenäisyyden kykenee aikaansaamaan vain alkupe- rältäään groteski salaseura. Juttu irvailee maakuntien toraiselle paikallispolitiikalle, naapureiden kamppailutallemalle, taistelulle etelän almuista ja tämän poliittisen kulttuurin voittamisen mahdolltomuudelle. Symbolisena aktina se kuvittelee tieltään nämä esteet, mutta tavalla, joka asettaa pohjoisen poliitikot, virkamiehet ja muut vaikuttajajäykset naurunalaisiksi. Implisiittisen tekijän itseironian kautta osansa saa myös etelän media. Näihin ituihin verrattuna *Terveiset Kutturasta* kehittää Pohjoisen yhtenäisyyden ja vastarinnan mahdollisuutta jatkuvaan Etelän hajoja ja hallitse -politiikkaan alistumisen sijaan.

”Joko Lappi on loppu?”

Terveiset Kutturasta muistuttaa juonen luonnostelun ja sujuvuuden puolesta Arto Paasilinnan pikareskeja. Samaan suuntaan viittaa ihmiskuvauksen karika- tyyrimaisuus, mikä – kuten edellä olen esittänyt – ei satiirissa kuitenkaan ole vika vaan ominaisuus. Epäsovinnaisten ideoiden, ristivalottavan kielenkäytön ja sotakirjallisuuden parodioinnin puolesta Huovinenkin on osuva vertailukohta. Näin Heikkinen on sijoitettavissa ”junttihuumorin närhien” (Tarkka 1990) pohjoiseen traditioon, mutta osuvia vertailukohtia löytyy myös vakavammista taantumuksen rekistereistä. Heikkisen romaani on nähdäkseni yksi painavimmista aluepoliittisista puheenvuoroista kirjallisuudessa sitten Erno Paasilinnan esseen ”Joko Lappi on loppu?” (Paasilinna 1991). Paasilinnan kiistakirjoituksen ja Heikkisen fiktion vertaaminen luo tilaisuuden tarkastella faktan ja fiktion tarjoamien kirjallisten keinojen toimivuutta kirjallisuuden politiikan kannalta.

Paasilinnan ”synkeä katsaus” on kirjoitettu 1990 ja julkaistu seuraavana vuonna kirjoituskokoelmassa *Kaupparmiehet isänmaan asialla* (Paasilinna 1991). Olipa Paasilinnan kirjallisuuden taidearvoista mitä mieltä hyvänsä, varmaa on, että hänen kaltaisensa poleemikko ja perustellun erimielisyyden julkilau-

suja on ollut suomalaisessa julkisuudessa harvinaisen. ”Joko Lappi on loppu?” keskittyy nimensä mukaisesti Lapin problematiikkaan, mutta siinä sanottulla on laajempaa merkitystä Itä- ja Pohjois-Suomen ”syrjäseutujen” kannalta; se on toisin sanoen luettavissa valtionmuutosta pohtivana kommentaarina, jossa kyse on ydin-periferia-suhteen poliittisesta määrittämisestä.

Paasilinna vertaa Lappia Saksaan ja Japaniin: mainitut valtiot ja kyseinen Suomen alue hävitettiin toisessa maailmansodassa perin pohjin. Lappi miihoitettiin niin huolellisesti, että jokaista läänin asukasta kohden maasta raivattiin kymmenkunta miinaa. Saksa ja Japani kokivat jälleenrakennuskauden jälkeen talousihmeen, Lappi ei, huolimatta suurista raaka-aine- ja työvoimavaroistaan. Missä oli vika?

Kaikkihan sen tänä päivänä tietävät: Lappi joutui kolonialismin uhriksi, valtiollisen ryöstötalouden uhriksi, jossa ei kaihdettu mitään keinoja. [...] Lappi sai ensin apua Suomelta ja joutui sitten sen kiskottavaksi. Siitä ei kehittynyt kilpailijaa vaan yksinkertaisesti resurssiensa pakkoluovuttaja. (Paasilinna 1991, 15.)

Keskeinen väite pohjustetaan ironialla. Kaikki tiesivät asian Paasilinnan tavoin yhtä vähän runsaat kaksikymmentä vuotta sitten kuin nytkään. Poleemiseen tyyliinsä Paasilinna ei myöskään kaihda nimeämästä syyllisiä. Lapin ryöstön pääarkkitehtinä hän pitää Urho Kekkosta. ”Korjaan heti, että hän teki sen hyvässä ja vilpittömässä poliittisessä tarkoituksessa” (Paasilinna 1991, 16). Väitteen tukena on Kekosen pamfletin *Onko maallamme malttia vaurastua* (1952) luenta. Sodissa menetetyt metsä- ja energia-varat voitiin korvata ottamalla käyttöön pohjoisen luonnonrikkauudet. Erämaista vietiin puut, ja joet padottiin sähköntuotantoon alueen väestön pysyessä halpatyövoiman asemassa. Tätä tavoitetta palveli väestöpolitiikka. Asutustoiminnalla sidottiin sukupolven ajaksi turpeeseen sotien jälkeisen tilanteen maaton liikaväestö, jonka jälkeläiset sitten purkautuivat maailmalle, etupäässä Ruotsiin, 1970-luvun alkuun tultaessa. Muutos oli niin raju, että maakunta menetti kuudessa vuodessa neljänneksen väestöstään. Taloudellisen kehityksen myötä ylijäämäväestö oli pakotettu siirtymään muualle, koska Lapissa tuota kehitystä monipuolistuvan tuotantorakenteen

tai luonnonvaroilla hankitun pääoman kasautumisen muodoissa ei sallittu tapahtuvan. Turismistakaan ei kirjoittajan näkemyksen mukaan ole ollut alueen nostajaksi: ”Jo Saariselkäksi yksin osoittaa, että matkailu on kuitenkin aina tyyppillistä kehitysmaateollisuutta ja sekin suurelta osin etelästä johdettua” (Paasilinna 1991, 29). Paasilinnan syytekohtien lista kasvaa vielä luonnonsuojelun sälyttämisestä Lapin rasitteeksi sen vuorostaan tultua muotiin luonnonvarojen sumeilemattoman käytön ja saastumisen haittojen käytyä ilmeisiksi.

Aika paljon Lapissa liikkuneena olen yhä enemmän ihmetellyt kolonialismin vuorenvarmaa ja totaalista luonnetta. Se käsittää hyvin yksisuunnaltaisesti hallituksen, keskusvirastojen ja teollisuusyritysten toimenpiteet. Sen lisäksi se läpäisee yksilötasolla lähestulkoon kaikki kansalaispiirit, jotka ulkopuolelta lähestyvät siirtomaata. Jopa vilpittömän typerät vihreät luonnonsuojeluidealistitkin ovat alkaneet käydä taakaksi. Heillä on korkea koulutustaso, he ottavat vastaan kaiken etelän tehoyhteiskunnan tarjoaman yksilöllisen hyvinvoinnin, mutta Lapissa liikkueensa heistä tulee suuria yhteiskuntamoralisteja ja hyväntekijöitä. Nimittäisin heitä eräänlaisiksi naiiveiksi huijareiksi erotukseksi varsinaisista kovapintaisemmista asiantuntijoista. (Paasilinna 1991, 22.)

Satiirikon armottomuudella Paasilinna ei säästele myöskään Lapin asukkaita: ”Lapin tuhokierteen toinen osapuoli ovat Lapin asukkaat itse” (Paasilinna 1991, 23). Tällä hän viittaa alueeltaan laajan ja väestöltään vähäisen alueen loputtomiin intressiritiriitoihin ja kyvyttömyyteen sovittelua niitä keskuudessaan. ”Ovat siis melkein kaikki vastakkain: saamelaiset vastaan koltat, suomalaiset vastaan saamelaiset, syntyperäiset vastaan tulokkaat, virkamiehet vastaan luottamusmiehet, Kemi vastaan Rovaniemi ja lopuksi vielä typerykset vastaan typerykset, joita on luonnonlain mukaan hyvä joukko kaikissa ryhmissä” (Paasilinna 1991, 27).

Kisaillaan siis etelässä istuvien vallan ja pääomien haltijoiden suosiosta. Keskinäisen kamppailun tyyppillinen ilmaus on Helsinkiin lähetetty riitalähetystö, joita siellä ”on kuitenkin jo totuttu kuuntelemaan molemmat korvat ummessa” (Paasilinna 1991, 27).

Keskuksiin nähden etäisen sijainnin ja vähäisen väestön Paasilinna ei katsonut lupaavan hyvää alueen kehitysmahdollisuuksien kannalta, joista vähäisin

tuskin on päätösvalta omaan tulevaisuuteen vaikuttavissa ratkaisuisa. Puoluepoliittisesti Paasilinna sanoutuu irti molemmista pohjoisen ja aluepolitiikan nimissä mielellään esiintyneistä puolueista, keskustasta ja vasemmistoliittoa edeltäneistä kommunisteista: ”molemmat ovat sallineet Lapin valtiollistetun ryöstön” (Paasilinna 1991, 34). Puoluepoliittisten sidonnaisuuksien osalta kannattaa huomata, että perifeeristen alueiden tai talonpoikaiskulttuurin myönteiseksi tulkittavissa oleva käsittely aiheuttaa pääkaupungissa lähes väistäämättä henkisen keskustalaisuuden leiman. Näin esimerkiksi Helsingin Sanomien arvio Rosa Liksomien (1996) *Kreislandista* vastasi teoksen länsimaisen kulttuurin ja eurooppalaisuuden ihanteisiin kohdistuvaan ironiaan samalla mitalla, ja toivotti ”maailman pahhuesta” tietämättömiä agraari-ihanteita rustailevan kosmopoliitikirjailijan John Waynen rinnalle keskustan vaalimannekiiniksi (Tarkka ja Pullinen 1996). Ei siis ihme, että Heikkisen kirjan alkuasetelmassa koko keskustapuolue on varmuuden vuoksi lakkautettu.

Paasilinnan esseen päättää pohdinta Lapin tulevaisuudesta globalisaation paineissa. Euroopan integraatio ja 1990-luvun alun lamana tunnettu talouskriisi olivat kirjoitushetkellä jo näköpiirissä, samoin yhteiskunnallisen ajattelun muutos taloudellisen tehokkuuden yksinomaista ensisijaisuutta korostavaksi.

”Joko Lappi on loppu?” -esseen politiikka on luonteeltaan julkilausutun erimielisyyden politiikkaa, eikä tekstin ja politiikan välinen kuilu tässä suhteessa ole erityisen leveä. Vaikka Paasilinnan tekstissä ei ole kyse fiktiosta, hyödyntää se kirjallisia ilmaisukeinoja ja tiettyä estetiikkaa, jota lainausten valikoinnilla olen pyrkinyt tuomaan esiin. Kyse on satiirisesta estetiikasta, joka rakentuu ristiriitojen julkituomisen, niukkasanaisten ilkeyksien ja ironian varaan. Pessimisin ja kaiken kattavan kiellon ehdottomuus rakentavat niin ikään tekstin kauneusarvoja. Näin ollen ei voida sanoa, että Paasilinnan diskurssi suorapuheisuudessaankaan toimisi jotenkin ”suoraan” tai ilman esteettistä välitystä (vrt. White 2006). Mutta kuitenkin kyse on tekijän nimissä esitetystä, väitetystä tosiasioissa pitäytyvästä historian tulkinnasta ja tilanteen määrittelystä, joiden poleemisissa erimielisyydessään voi katsoa politisoivan Lapin suhdetta Suomeen ja menevän kirjallisuuden keinoin valtionmuutoksen tutkimussuuntauksen teemojen ytimeen.

E erityisen kiistanalaisena voidaan pitää hajaute-

tuksi hyvinvointivaltioksi identifioituneen Suomen keskuksen ja periferian välisen suhteen nimeämistä kolonialistiseksi, mikä tarkoittaa valtioidean ihannekuvaan osoittamista todellisuuteen nähden räikeän ristiriitaiseksi. Tämänkaltaisten kirjoitusten pulma kuitenkin on siinä, että ne parhaimmillaankin kykenevät ainoastaan artikuloimaan ristiriidan. Useimmiten tällainen puheakti myös jättää vallitsevat vastakkainasettelut ennalleen. Esimerkiksi Eurooppaan orientoituneen Pekka Tarkan (1991) oli Helsingin Sanomien kritiikissä helppo leimata Paasilinnan kiistakirjoitus (ja koko kokoelma) puolustukseen kätertymiseksi ja kansalliseksi eristäytymiseksi. Tätä erimielisyyttä luonnehtii kirjoitusajankohtana nousemaan alkanut kilpailuvaltioideologian mukainen käsitys. Sen keskeisiä metaforisia elementtejä ovat nimenomaan Tarkan mobilisoimat Suomen kansallinen sulkeutumisen tai kansainvälinen avautuminen. Kuitenkin Paasilinnan essee herätti Suomen jakautumista koskevan assosiaation vertauksena Tšekkoslovakian valtiollista jakautumista edeltäneeseen tilanteeseen. Tavallaan Heikkisen romaani ottaa haltuunsa jännitteen, joka tässä rakentuu Paasilinnan ja Tarkan tulkintojen välille. Fiktiossa todelliset ristiriidat on kuitenkin mahdollista etäännyttää ja ylittää tavalla, joka paitsi järjestää uudelleen todellisuuden ainekset ja esittää ne eri valossa, myös rikkoo selitysmallin jatkuvuuden irtoamalla reaalisista ja odotuksenmukaisista mahdollisuuksista. Huumorin ja salaivan rekistereissä operoiva tekijä kykenee usein haastamaan yleisönsä saarnaajaa ja moitiskelijaa vakavammin.

Kutturän horisontit

Terveiset Kutturasta ei ehkä ole loistava romaani mutta se on varsin hyvä satiiri. Teoksen poliittista merkitystä pidän kahtalaisena. Ensinnäkin jo tarttuessaan aiheeseen satiirin keinoin se politisoivat Suomen alueiden suhteita, asioita joista poliitikot ja virkamiehet puhuvat fraasein ja teknisellä kielellä tai joista huudetaan maanisesti ja nimettömänä keskustelupalstoilla. Tästä aineksesta kirjoittaminen satiirin tyylilajissa muodostaa teoksen symbolisen aktin. Sosiaalisten suhteiden merkityshorisontissa politisoiva siirto on osoittaa muodollisesti tasa-arvoisten kansalaisten taloudellisten välttämättömyyksien nimissä tuotettu jyrkkä eriarvoisuus ja tähän asetelmaan sisältyvät pahat mahdollisuudet. Tavalla tai

toisella kuksa voi mennä nurin. Kirjallisen ideologeman kautta tarkasteltuna Heikkinen ei suinkaan ole ensimmäinen kirjailija, joka tarkastelee suomalaisuutta pohjoisen kulttuurimaantieteellisestä perspektiivistä, mutta hänen kontribuutionsa on kirjoittaa globaalikapitalismin aikakauden sosiaalisista ristiriidoista. Erä-, Lapin- ja sotakirjallisuuden elementtien läsnäolo Heikkisen kerronnassa voidaan mieltää historiallisen muutoksen taustaa vasten luettavan muodon ideologian merkityksessä, jossa niiden on helppo ymmärtää ironisoituvan ja näytettyvän humoristisina globaalikapitalismin aikakauden ideologiaa vasten. Kuitenkin ne toimivat myös toiseen suuntaan: ne auttavat lukijaa hahmotamaan omaa aikaansa määrittäviä käytäntöjä ja niiden omituisuuksia, mikä muodostaa tämän aineksen luonteeltaan satiirisen kerronnallisen funktion.

Kirjallisuuden politiikka on siis sidoksissa kirjalliseen muotoon, eli poliittista ei ole niinkään tietynlaisten asioiden esittäminen kuin niiden esittämisen tapa ja keinot. Ideologisen ja kielellisen aineksen tasolla teos pilkkaa sekä maan jakautumisen esittämistä luonnolliseksi kehitykseksi että aiheesta käydyin julkisen keskustelun kehoja tasoa. Politisoinnista voi puhua, koska kirja esittää aluepolitiikan ongelmat niin kärjistettyinä, että ainoa ratkaisu on valtiollisen yhteyden purkaminen. Vain suvereniteetti voi vapauttaa Pohjoisen Etelän ylivallassa, katkaista riiston ja rappion kierteen ja mahdollistaa sen olemassaolon itseään varten, suorassa suhteessa globaaliin ilman Helsingin välitystä. Vallitsevan ajatteluun ja poliittisiin voimasuhteisiin nähden kyse on satiirisesta paisuttelusta, kirjallisuuden kyvystä esittää mahdoton mahdollisena. Tämä liittyy läheisesti kirjallisuuden toiseen poliittisesti kiinnostavaan funktioon: kykyyn ylittää vallitseva todellisuus.

Kirjan kepeästä karikatyyrimäisyydestä ja ironias- ta huolimatta siinä kuitenkin hahmotellaan utopiaa kehittyvästä Pohjois-Suomesta. Tämä tapahtuu kahdella tasolla, todellisuutta jäljittelevällä mimeettisellä sekä temaattisesti merkittävämmällä symbolisella tasolla. Suvereenin Pohjoisen tulevaisuutta pohtivassa jaksossa (Heikkinen 2012, 247–50) *Terveiset Kutturasta* esittää enemmän ja vähemmän ilkkurisia ideoita elinvoimaisuuden saavuttamiseksi. Todellisuuteen kiinnittyneimmistä päästä on kaivostoiminnan kiinteistöveroitus tuotannon arvon perusteella, jolloin siitä voisi kuvitella olevan pelkkää avolouhoksen ”palkkakuoppaa” merkittävämpää alu-

eellista hyötyä. On huomionarvoista, että tulevaisuutta koskevat ideat noudattavat pääsääntöisesti globaalikapitalismin sopeutumisen logiikkaa. Tässä mielessä ne voidaan ajatella suunnatuiksi tavanomaisille arvostelijoille, joiden mukaan Suomen syrjäseudut ovat taloudellisesti täysin riippuvaisia pääkaupungista ja Etelä-Suomen ydinalueista, ja siksi niiden välinen suhde on mikä on välttämättömyyden pakosta. Kirjan geopolittinen visio kääntää asetelmia ympäri: Aasian noususta ja Euroopan taantuessa maailmantalouden ja -politiikan asetelmat muuttuvat. Uusi reitti Aasiaan avautuu Koillisväylän sulaessa, ja Etelästä sinne kuljetaan Pohjois-Suomen kautta:

Aattele Etelän vientiteollisuutta. Sekin halajaa konttinsa Koillisväylälle. Onneksi Pohjoisessa piisaa yhteistyökykyä. Kun rahat on tilillä, me nostetaan rautatiepuomi Oulussa ja päästetään rahti kohti jäämerta. (Heikkinen 2012, 209.)

Tässä asetelmassa Helsinki nököttäisi räntäsateessa syrjäisen Itämeren rannalla. Ehkä myös vientiteollisuudessa mietittäisiin uudelleen logistisesti järkevää tuotannon sijoittamista, sillä sisämaan tuotantolaitokset saattaisivat yllättäen sijaita lähempänä markkinoita. Romaanin voi näiden mimeettisten pohdintojen osalta katsoa lähentyvän territoriaaliselle ekonomismille tyypillistä argumentaatiota: Pohjoinen kykenee osoittamaan elinvoimansa ja kilpailukykyä, kun se ensin on saavuttanut kuvitteellisen mahdollisuuksien tasa-arvon nollapisteen irrottautumalla sitä kurjistavista taloudellisista ja hallinnollisista rakenteista. *Terveiset Kutturasta* ei näin ollen kuvittele irtisanoutumista liberaalista globalisaatioideologiasta, eikä kertomuksessa saavutettava suvereniteetti merkitse pyrkimystä irrottautua Pohjois-Suomen, Lapin tai minkä tahansa maapallon alueen ennen pitkää tyhjäksi kaluavasta kapitalistisen tuotannon ja kulutuksen tuhokierteestä. Satiiri pitäytyy vallitsevassa tiedossa ja kirjallisuuden lajia määrittävässä moraalisisessa asenteessa sikäli, että kyse on lähinnä siitä, kuka korjaa hyödyn. Tätä asetelmaa teoksen utopia ei ole lähtenyt ylittämään, mikä retorisesti tarkastellen on tekijän julkiseen keskusteluun kiinnittyvän kommunikaation kannalta onnistunut ratkaisu.

Symbolisella tasolla teoksen kommunikaatio ei rajoitu edellä mainittuihin pohdintoihin. Fiktio merkitys korostuu erityisesti kiistanalaisissa ja tässä

mielessä poliittisessa tilanteessa, jossa faktoja voidaan pitää yleisesti tunnettuina, mutta ne itsessään eivät johdata mihinkään itsestään selviin johtopäätöksiin. Tällöin kyse on näkemisen tavasta. Kirjallisuuden symbolinen akti rakentuu todellisen jännitteen varaan. Näin ymmärrettynä kertomuksen käyttövoimaksi muodostuu ristiriitä, joka vastustaa suorasaanaista artikulointia, ja symbolinen etäännyttäminen pääsee oikeuksiinsa. Erityisesti näin on asioissa, joita ajallisen etäisyyden puuttuessa ei vielä hahmoteta kovin selvästi. Poliitiikan tutkimuksen tavanomaisille tutkimusaineistoille luonteenomainen looginen ja tekninen diskurssi osoittavat tällöin voimattomuutensa poliittista valintaa ja oikeuttamista edellyttävän ristiriidan edessä, joka muodostuu ratkaisemattomaksi umpikujaksi tai *aporiaksi*. Asian käsittely luonteeltaan teknisenä, hienosäätöä vaativana ongelmana johtaa vain ristiriidan kiertämiseen, kun taas symbolinen akti mahdollistaa koko asetelman mielikuvituksen ylittämisen. Aporia tuottaa kertomuksen muodon ja saa sen sulkeuman mielessä ”ratkaisun”, joka kuitenkin on tarpeellista varustaa lainausmerkein (Jameson 1981, 66). Symbolisissa akteissaan satiiri tekee mahdolliseksi kärjistää ristiriitoja ja kehittää todellisuuden pahoja mahdollisuuksia, jolloin usein kuvitellaan todellisuuteen nähden verrattomasti dramaattisempi tai kauheampi tilanne. Kärjistyksen merkitys on huvittelun ja pilkan tarjoaman symbolisen hyvityksen (”kostofantasia”) ohella näyttää asiat totutusta poikkeavassa valossa ja näin purkaa ja muuntaa todellisuutta koskevia käsityksiä. Tässä tarkoituksessa huumori ja liioittelu rakentavat ristiriidan suorasanaiseen julkilausumiseen verrattuna huomattavan merkityksen lisän asetelman muuntamisen ja toisinkuvittelun mielessä.

Erimielisyyden julkilausuminen palvelee demokraattista politiikkaa myös osoittaessaan, ettei yhteisön osapuolilla ole mitään yhteistä, sillä se korostaa sekä yhteisön aktiivisen kuvittelemisen että yhteistä koskevien vaatimusten esittämisen tärkeyttä (Rancière 2009, 131–2). Demokraattinen politiikka vaatii näkyvyyttä ”osattomien osan” artikuloinnin mielessä ja erityisesti näkymisen tavan haltuunottoa. Olivatpa Heikkisen kirjalliset vaikuttimet mitä hyvänsä, on hänen tähänastisessa tuotannossaan kyse paitsi ”erä- ja sotakirjallisuuden uudistamisesta” (Marttinen 2012) ja omalaatuisesta huumorista, myös aluepoliittisesti merkittävistä erimielisyyden ilmauksista ja symbolisista akteista.

Tähänastisessa keskustelussa *Terveiset Kutturasta*

on jo herättänyt kiinnostavia assosiaatioita. Hannu Niklander (2012) kirjoitti *Savon Sanomissa* 10. syyskuuta 2012 ilmestyneessä arvioissaan: ”Poliittisessa historiassa harva asia on aivan mahdollon. Uskomaton menestystarina, jopa rauhanomainen, oli Québecissä 1960-luvulla alkanut La révolution silencieuse, Hiljainen vallankumous, joka palautti ranskan oikeudellisen aseman – Pohjois-Amerikassa.” On syytä miettiä, minkälaisissa konjunktoureissa tällaiset menestystarinat syntyvät. Voiko niillä olla alkuituja kirjallisuudessa? Ja edellyttääkö kirjallisuuden määrittäminen ”yhteiskunnallisesti merkittävänä” tai poliittisena ilmiönä aina syväluotaavaa ihmiskuvausta, eepistä mittakaavaa ja suurta taiteellista vakavuutta, vai toimivatko vapaan käden irvikuvat toisinaan jopa paremmin.

VIITTEET

- 1 ”Sotamarssi”, sanat August Ahlqvist 1889: <http://www.gutenberg.org/files/40007/40007-8.txt>
- 2 Ahlqvist 1889

LÄHTEET

- Bahtin, Mihail. 1995 (2002). *François Rabelais: Keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: LIKE.
- Bleiker, Roland. 2009. *Aesthetics and world politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brown, Wendy. 2003. Neo-liberalism and the end of liberal democracy. *Theory & Event* 7:1, 2003. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Buzan, Barry. 1991 (2007). *People, states and fear*. Colchester: ECPR Press.
- Heikkinen, Mikko-Pekka. 2010. *Nuorgamin Alkon tuho. Ja muutama erätarina*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Heikkinen, Mikko-Pekka. 2012. *Terveiset Kutturasta*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Hökkä, Tuula. 1999. Modernismi: uusi alku – vanhan valtaus. Teoksessa Pertti Lassila (toim.), *Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin*. Helsinki: SKS.
- Jameson, Fredric. 1979 (2008). *Fables of aggression: Wyndham Lewis, the modernist as a fascist*. Lontoo: Verso.
- Jameson, Fredric. 1981 (2002). *The political unconscious*. Lontoo: Routledge.
- Juutinen, Oona. 2012. Erämaa ja epämaa vastakkain. Lopunajan lauseet: Terveiset Kutturasta. <http://fifi.voima.fi/blogikirjoitus/2012/syyskuu/eramaa-epamaa-napit-vastakkain>. Luettu 23.10.2012.
- Karonen, Vesa. 2000. Ilmeitä isänmaan ja Ernon kasvoilla. [http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Ilmeitä+isänmaan+ja+Ernon+kasvoilla/HS20001210SI1KU02g9u](http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Ilmeita+isänmaan+ja+Ernon+kasvoilla/HS20001210SI1KU02g9u). Luettu 23.10.2012.
- Kivistö, Sari (toim.). 2007. *Satiiri. Johdatus lajin historian ja teorian*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kuisma, Markku. 2009. *Suomen poliittinen taloushistoria 1000–*

2000. Helsinki: Siltala.
- Lukács, Georg. 1971. *Probleme des Realismus*. Berliini: Luchterhand.
- Majander, Antti. 2012. Lapin herraviha nostaa sodan. <http://www.hs.fi/digilehti/kulttuuri/Lapin+herraviha+nostaa+sodan/a1342411134391>. Luettu 22.10.2012.
- Marttinen, Eero. 2012. Kun Pohjoinen valloitti koko Etelän. *Kaleva* 27.8.2012, 14.
- McPheron, William. 1999. Fredric Jameson. <http://prelectur.stanford.edu/lecturers/jameson/>. Luettu 2.11.2012.
- Moisio, Sami. 2012. *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vas-tapaino.
- Moisio, Sami ja Vasanen, Antti. 2008. Alueellistuminen valtio-muutoksen tutkimuskohteena. *Tieteessä tapahtuu* 26:3–4, 20–31.
- Niklander, Hannu. 2012. Mikko-Pekka Heikkinen - Terveiset Kutturasta. <http://www.savonsanomati.fi/viihde/kirjat/mikko-pekka-heikkinen-terveiset-kutturasta/1242615>. Luettu 23.10.2012.
- Paasilinna, Erno. 1991. *Kauppamiehet isänmaan asialla*. Helsinki: Otava.
- Paasilinna, Erno. 1996. *Tähänastisen elämäni kirjaimet*. Helsinki: Otava.
- Patomäki, Heikki. 2007. *Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Helsinki: WSOY.
- Phelan, James. 2005. *Living to tell about it: a rhetoric and ethics of character narration*. Ithaca: Cornell University Press.
- Phelan, James. 2007. *Experiencing fiction: judgments, progressions and the rhetorical theory of narrative*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Pikkariainen, Juha. 2012. Mikko-Pekka Heikkinen: Terveiset Kutturasta. http://yle.fi/uutiset/mikko-pekka_heikkinen_terveiset_kutturasta/6276532. Luettu 22.10.2012.
- Rancière, Jacques. 2004. *The politics of aesthetics: the distribution of the sensible*. Lontoo: Continuum.
- Rancière, Jacques. 2009. *Erimielisyys. Poliitiikka ja filosofia*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Rancière, Jacques. 2011. *The politics of literature*. Cambridge: Polity Press.
- Riceur, Paul. 2000. *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ridanpää, Juha. 2005. *Kuvitteellinen Pohjoinen: maantiede, kirjallisuus ja post-koloniaalinen kritiikki*. Oulu: Nordia Geographical Publications vol 34:2.
- Skinner, Quentin. 2002. *Visions of politics. Volume I: Regarding method*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarkka, Pekka. 1990. Junttihuumorin närhet riekkuvat rakentajien maassa Veikko Huovinen ja Arto Paasilinna puuhaavat Päätalon yrittäjän kimpussa. <http://www.hs.fi/digilehti/arkisto/KIRJAT+Junttihuumorin+närhet+riekkuvat+rakentajien+maassa+Veikko+Huovinen+ja+Arto+Paasilinna+puuhaavat+Päätalon+yrittäjän+kimpussa/aa900907097?src=haku&ref=arkisto%2F>. Luettu 30.10.2012.
- Tarkka, Pekka. 1991. Yksi kieli, yksi mieli! Erno Paasilinnasta on tullut kansallisen eristäytymisen profeetta. <http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/KIRJATYksi+kieliyksi+mieliErno+Paasilinnasta+on+tullutkansallisen+eristäytymisen+profeetta/910503072>. Luettu 23.10.2012.
- Tarkka, Pekka ja Pullinen, Kari. 1996. Rosa Liksomien ensimmäinen romaani asettuu talonpoikaisten arvojen puolelle Jeanne d'Arc tiernapoikien maassa. <http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Rosa+Liksomien+ensimmäinen+romaani+asettuu+talonpoikaisten+arvojen+puolelle+Jeanne+dArc+tiernapoikien+maassa/960830183>. Luettu 22.10.2012.
- White, Hayden. 1987. *The content of the form*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden. 2006. Historical discourse and literature writing. Teoksessa: Kuisma Korhonen (toim.) *Tropes for the past*. Amsterdam: Rodopi, 25–34.
- White, Hayden. 2010. *The fiction of narrative: essays on history, literature, and theory 1957-2007*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.